

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Роль великого бізнесу у забезпеченні фінансової стабільності
держави»**

Виконала: студентка 4-го курсу, групи 401-ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Добропас А.В.
Керівник: д.е.н., професор, Онищенко С.В.
Рецензент: к.е.н., доцент, Онищенко О.В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Добропас А.В.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі
Добропас А.В.

Полтава, 2025 року

АНОТАЦІЯ

Добропас А.В. «Роль великого бізнесу у забезпеченні фінансової стабільності держави». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2025.

Робота містить 89 сторінок, 12 таблиць, 29 рисунків, список літератури з 61 джерела та 2 додатків.

Ключові слова: великий бізнес, фінансова стабільність, великі платники податків, податкові надходження, бюджетні ресурси, податкова політика.

Мета роботи – оцінювання тенденцій розвитку та його впливу на фінансову стабільність держави.

Об'єктом дослідження виступає процес оцінювання впливу великого бізнесу на забезпечення фінансової стабільності держави.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти впливу великого бізнесу на фінансову стабільність держави в умовах сучасних економічних викликів.

У випускній роботі розглянуто комплекс питань, пов'язаних з особливостями функціонування великого бізнесу в структурі національної економіки, його роллю у формуванні дохідної частини бюджету та впливом на фінансову стабільність держави. На основі проведеного аналізу сформульовано рекомендації щодо вдосконалення функціонування великого бізнесу та обґрунтовано напрями оптимізації податкової політики з метою забезпечення стабільних бюджетних надходжень.

ANNOTATION

Dobropas A.V. «The role of big business in ensuring the financial stability of the state». Manuscript. A graduation thesis for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» – National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, 2025.

The work contains 89 pages, 12 tables, 29 figures, 61 a list of references and 2 appendices.

Keywords: big business, financial stability, large taxpayers, tax revenues, budget resources, tax policy.

The purpose of the work is to assess development trends and their impact on the financial stability of the state.

The object of the study is the process of assessing the impact of big business on ensuring the financial stability of the state.

The subject of the study is the theoretical foundations and practical aspects of the impact of big business on the financial stability of the state in the context of modern economic challenges.

The thesis addresses a set of issues related to the peculiarities of the functioning of large business in the structure of the national economy, its role in the formation of budget revenues and its impact on the financial stability of the state. Based on the analysis, the author formulates recommendations for improving the functioning of large business and substantiates the directions of optimizing tax policy to ensure stable budget revenues.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ	6
1.1. Концептуальні засади функціонування великого бізнесу в національній економіці	6
1.2. Загрози фінансовій стабільності великого бізнесу та способи їх поширення.....	12
1.3. Регулювання діяльності великих підприємств для забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави.....	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ	25
2.1. Оцінювання тенденцій розвитку великого бізнесу в Україні	25
2.2. Роль великих платників податків у формуванні дохідної частини бюджету.....	36
2.3. Оцінювання впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ У ЗМІЦНЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ	57
3.1. Стратегічні напрями взаємодії держави та великого бізнесу для зміцнення фінансової стабільності.....	57
3.2. Удосконалення податкової політики щодо великого бізнесу для забезпечення стабільних надходжень до бюджету.....	66
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

	ДОДАТКИ.....				89		
				ВР 401-ЕФ 9640365			
	П.І.Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Добропас А.В.</i>			<i>Роль великого бізнесу у забезпеченні фінансової стабільності держави</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
<i>Перевір.</i>	<i>Онищенко С.В.</i>				3	89	
<i>Н. Контр.</i>	<i>Науменко О.А.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Затверд.</i>	<i>Свистун Л.А.</i>						

ВСТУП

Розвиток національної економіки України проходить складний період трансформацій, пов'язаних із глобальними економічними викликами та наслідками воєнного конфлікту, спричиненого вторгненням Російської Федерації. Фінансова стабільність держави забезпечує фінансування сектору безпеки та оборони, реалізацію соціальних гарантій та створює умови для довгострокового економічного відновлення країни. У свою чергу, фінансова стабільність держави та її функціонування забезпечується наповненням дохідної частини бюджету за рахунок податкових надходжень великого бізнесу. Діяльність великого бізнесу залишається вразливою до загроз, спричинених військовою агресією, ускладнюючи забезпечення стабільних податкових надходжень до бюджету та потребує удосконалення податкової політики з метою підтримки фінансової стабільності держави.

Дослідження ролі великого бізнесу в фінансовій стабільності держави ґрунтується на теоретичних напрацюваннях українських та зарубіжних науковців. Українські науковці, зокрема Барановський О.І., Верховодова Л.Т., Наливайченко С.П., Пасхавер О.Й., Рачинська Г.В., Стожок О.З., аналізують роль великих підприємств у макроекономічних процесах. Зарубіжні науковці, серед яких Кіндлбергер Ч., Кроткетт Е., Мінські Г., Стігліц Дж., досліджують механізми фінансової стабільності та принципи управління [1].

Метою випускної роботи є оцінювання тенденцій розвитку та його впливу на фінансову стабільність держави.

Поставлена мета роботи зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити концептуальні засади функціонування великого бізнесу в структурі національної економіки;
- визначити загрози фінансовій стабільності великого бізнесу та способи їх поширення;

- охарактеризувати регулювання діяльності великих підприємств для забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави;
- проаналізувати тенденції розвитку великого бізнесу в Україні;
- оцінити внесок великих платників податків у формуванні дохідної частини бюджету та вплив на фінансову стабільність держави;
- сформулювати рекомендації вдосконалення великого бізнесу для зміцнення фінансової стабільності;
- обґрунтувати напрями оптимізації податкової політики щодо великого бізнесу для забезпечення стабільних бюджетних надходжень.

Об'єктом дослідження виступає процес оцінювання впливу великого бізнесу на забезпечення фінансової стабільності держави.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти впливу великого бізнесу на фінансову стабільність держави в умовах сучасних економічних викликів.

У процесі дослідження для досягнення поставленої мети та завдань використовувалися наступні методи: аналіз і синтез, порівняльний метод, графічний та табличний методи, кореляційний аналіз, метод узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань функціонування великого бізнесу та ролі у забезпеченні фінансової стабільності держави, використані законодавчі акти України, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні для вдосконалення податкової політики щодо великого бізнесу, а також у формуванні стратегій фінансової стабільності держави.

Результати проведеного дослідження були апробовані на III Міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Сталий розвиток: виклики та загрози в сучасних реаліях».

Структура роботи обумовлена темою, актуальністю та окресленими завданнями дослідження. Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

1.1. Концептуальні засади функціонування великого бізнесу в національній економіці

Стан та динаміка розвитку національної економіки нерозривно пов'язані з функціонуванням підприємницьких структур, які є основою її виробничого, інноваційного та ресурсного потенціалу. Діяльність підприємницьких утворень, виступаючи рушійною силою економічної активності, прямо впливає на наповнення бюджету шляхом сплати податків, створення робочих місць для населення та підтримання фінансової стабільності держави.

В економічній практиці спостерігається тенденція до ототожнення понять «бізнес» та підприємництво» через тісну функціональну пов'язаність. Аналізуючи бізнес як широке економічне середовище, де відбувається обмін цінностями, необхідно виділити підприємництво як його специфічну форму, що характеризується чіткими юридичними ознаками.

В основі бізнесу лежить цілеспрямована економічна діяльність, яка здійснюється фізичними або юридичними особами, і охоплює спектр операцій від експлуатації природних багатств до створення, придбання та реалізації товарів або послуг. Рушійною силою та визначальною умовою його існування є взаємовигідний обмін результатами діяльності на інші товари, послуги чи грошові еквіваленти між зацікавленими учасниками ринку [2].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про підприємництво», «підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» [3].

У практичній реалізації підприємництво проявляється як підприємницький бізнес, залучаючи до процесу переважно суб'єкта підприємницької діяльності, а не всю множину учасників ринку. Слід зазначити, що бізнес як явище не може функціонувати без підприємницької ініціативи. Підприємництво є не тільки складовою частиною бізнес-системи, але й виступає рушійною силою її еволюції [4].

За розміром підприємницька діяльність в Україні поділяється на малий, середній та великий бізнес, кожен із яких відрізняється доступом до ресурсів і рівнем економічного впливу. Зазначені суб'єкти господарювання забезпечують зайнятість, формують дохідну частину бюджету та підтримують динаміку економічного розвитку, представлено на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Роль підприємницького сектору в системі національної економіки

* Складено автором на основі [5]

Розглядаючи бізнес у розрізі його розмірних характеристик, таких як малий, середній та великий, особливе місце посідають великі бізнес-структури. Значний ресурсний потенціал та вплив на провідні сектори національної

економіки підкреслюють потребу у встановленні чітких критеріїв, за якими можна ідентифікувати та класифікувати вагомні суб'єкти господарювання як великий бізнес.

Великий бізнес являє собою категорію суб'єктів господарювання, що характеризується значною концентрацією ресурсів, суттєвим рівнем ринкового впливу та складною організаційною структурою, яка забезпечує масштабне здійснення господарської діяльності та реалізацію значущих економічних ініціатив [6].

Класифікація підприємств як великих здійснюється на основі критеріїв, визначених у статті 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Зазначені критерії представлені на рисунку 1.2 та базуються на конкретних кількісних вимірах діяльності суб'єктів господарювання.

Рис. 1.2. Критерії великих підприємств в Україні

* Складено автором на основі [5]

За умови виконання не менше двох із трьох наведених критеріїв, підприємство відноситься до категорії великих.

Великий бізнес є значним рушієм, який спрямовує розвиток національної економіки. Масштабні корпорації виконують визначальну роль у господарській системі, маючи значний вплив як на внутрішній, так і міжнародні торговельні зв'язки. Підприємства цієї категорії забезпечують створення значної кількості робочих місць та є головними платниками податків, що обумовлює їхню

особливу значущість у контексті державної економічної політики. Функціонування великого бізнесу є предметом активних дискусій, оскільки його потужність здатна спричиняти як позитивний, так і негативний вплив на інші економічні сектори та суспільство загалом.

Комплексний вплив інституційних, економічних та технологічних факторів формує діяльність великих бізнес-структур, загальне відображення яких представлено на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Фактори формування та функції великого бізнесу

* Складено автором на основі [6]

Реалізація великим бізнесом низки соціально-економічних функцій має значення для стабільного та прогресивного розвитку національної економіки та суспільства в цілому. Забезпечуючи масштабне працевлаштування, великі корпорації виступають агентами соціальної стабільності та добробуту громадян. Визнання їх великими платниками податків полягає у формування значної частини державних фінансових ресурсів, необхідних для реалізації соціальних програм та інфраструктурних проєктів. Акумуляуючи значний науково-технічний потенціал, великий бізнес є основним рушієм інноваційного розвитку, сприяючи зростанню конкурентоздатності національної економіки на глобальному рівні.

Незважаючи на ваговий внесок великого бізнесу у соціально-економічний прогрес, його функціонування характеризується наявністю як конкурентних переваг, так і потенційних деструктивних аспектів, детальний розгляд яких наведено на рисунку 1.4.

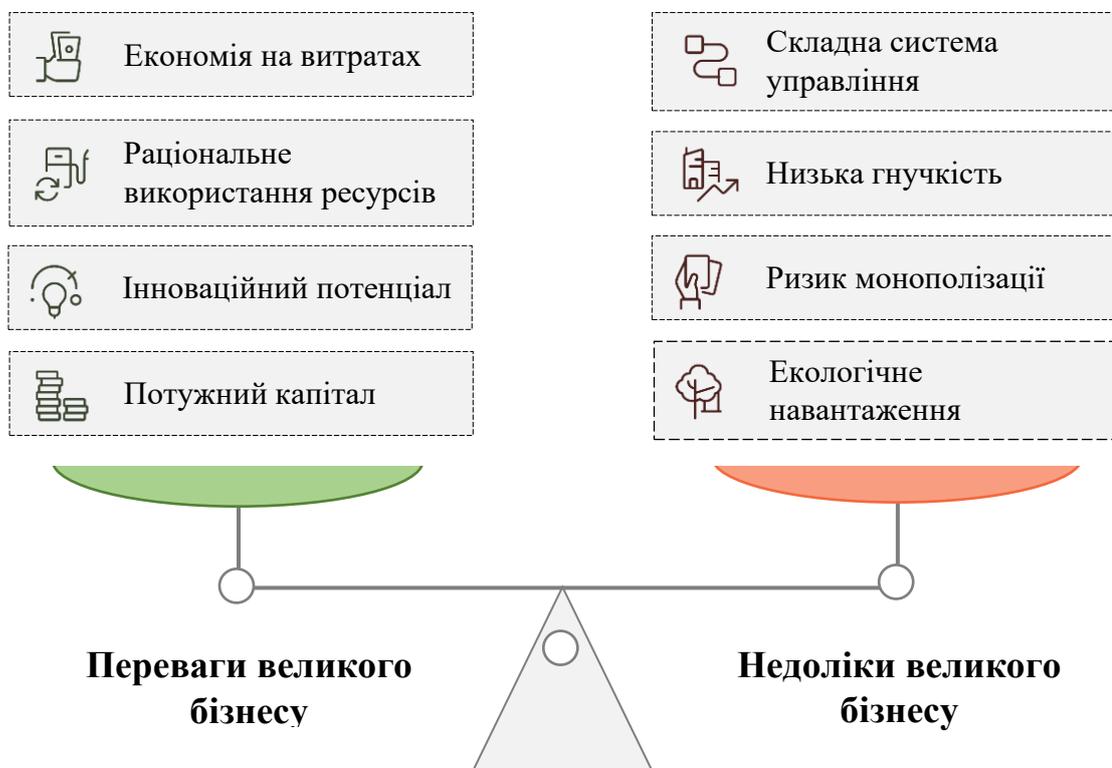

Рис. 1.4. Особливості функціонування великого бізнесу у національній економіці

* Складено автором на основі [7]

Конкурентні переваги великих корпорацій перед малими і середніми господарюючими ринковими суб'єктами полягають в тому, що вони володіють порівняно високими можливостями в розробленні і налагодженні в значних масштабах і в стислі терміни виробництва нових видів продукції [7].

Наведені переваги підтверджують вагому роль великих підприємств у національній економіці, дозволяючи розглядати їх як макроекономічно значущі феномени. Масштабні компанії здатні забезпечувати товарами та послугами ширше коло суб'єктів господарювання, реалізовувати власну продукцію за нижчими цінами, задовольняючи зростаючу кількість споживачів. Великі компанії мають преференції на ринках завдяки репутаційній впізнаваності та довірі до торгових марок, котрі, на думку споживачів, є гарантом певного рівня якості, тим самим визначаючи їхній вищий конкурентний потенціал.

Великі підприємства вирізняються значним потенціалом залучення фінансових ресурсів на вигідніших умовах, що створює міцну основу для їхньої інноваційної діяльності та впровадження передових технологій [8].

Особливо вагомою є їхня соціальна функція, яка полягає не лише у створенні значної кількості робочих місць, але й у формуванні розвиненої соціальної інфраструктури в регіонах їхньої присутності, включаючи гарантії, пільги та об'єкти соціально-культурного призначення.

Складна система управління великих корпорацій спричиняє бюрократизацію процесів та уповільнення ухвалення рішень. Низька чутливість до швидких змін ринкової кон'юнктури та споживчого попиту виникає через складну структуру, що відрізняє їх від гнучких малих підприємств. Ризик монополізації галузей спричиняє обмеження конкуренції, завищення цін, зниження якості продукції. Зростання екологічного навантаження, яке виникає при масштабному виробництві великих підприємств, спричиняють впровадження дієвих природоохоронних заходів та формування відповідального ставлення до використання природних ресурсів.

Отже, великий бізнес у контексті національної економіки варто розглядати не лише як потужний економічний суб'єкт, але й як чинник, що безпосередньо

впливає на рівень суспільного добробуту, формуючи одну з концептуальних засад його функціонування. Значний економічний потенціал великого бізнесу поєднує стимули економічного зростання та соціального розвитку з одночасними ризиками деструктивного впливу.

1.2. Загрози фінансовій стабільності великого бізнесу та способи їх поширення

Основною передумовою сталого економічного зростання країни є гарантування фінансової стабільності великих бізнес-структур, що виступає захистом від кризових явищ та створює сприятливе середовище для інвестицій і розвитку підприємництва. Міцна фінансова система забезпечує ефективний розподіл ресурсів та сприяє піднесенню рівня добробуту населення, гарантуючи макроекономічну стабільність як підґрунтя для довгострокового розвитку.

Серед методологічних труднощів слід відзначити поширену практику ототожнення стабільності фінансової системи з поняттями «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість». Фінансова стабільність охоплює триваліший період часу (п'ять років та більше), тоді як фінансова стійкість відображає здатність до швидкої адаптації та протидії негативним впливам у короткостроковому періоді [9].

Термін «фінансова стабільність», незважаючи на свою відносну давнину у науковому дискурсі, досі не має єдиного загальноприйнятого визначення. Сучасні наукові публікації демонструють розмаїття теоретичних підходів до його вивчення.

У Законі України «Про Національний банк України» зазначається: «фінансова стабільність – стан фінансової системи, в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку» [10].

У таблиці 1.1 представлено огляд визначень поняття «фінансова стабільність», запропонованих науковцями у своїх працях.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «фінансова стабільність» у наукових працях

Науковець	Визначення поняття «фінансова стабільність»
1	2
Барановський О. І.	Фінансова стабільність – здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу [11].
Кроткетт Е.	Фінансова стабільність – це відсутність нестабільності, ситуації, в якій економічна діяльність знаходиться під негативним впливом коливань цін фінансових активів або нездатності фінансових установ виконувати свої зобов’язання [12].
Попов І. В.	Фінансова стабільність – це збалансований стан, який визначається певним трендом протягом тривалого інтервалу часу, який розглядається... Це пов’язано з тим, що фінансова система, як об’єкт, що досліджується, діє в постійно змінних умовах зовнішнього середовища, але важливим є те, щоб така лінія знаходилась у певних межах [13].
Саврадим В. М.	Фінансова стабільність – це стан динамічного розвитку фінансової системи, за якого протягом тривалого періоду зберігається її міцність і проявляється здатність еволюціонувати без збоїв за допомогою абсорбції різних шоків [14].
Шелудько Н. М.	Фінансова стабільність – якісна інтегральна характеристика спроможності установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [15].
Шпіка П. Г.	Фінансова стабільність – процес, який включає достовірну оцінку фінансових ризиків та ефективну систему управління ними з використанням новаторського підходу [16].

Узагальнюючи розглянуті інтерпретації поняття «фінансова стабільність» та спираючись на положення наукових джерел, постає можливість сформулювати ряд вагомих тверджень (концептуальних принципів):

– стабільність фінансової системи держави є визначальним фактором фінансової стабільності національної економіки, відображаючи її спроможність ефективно реалізовувати фінансові функції протягом значного періоду часу та в умовах підвищеної невизначеності. У контексті основних функцій фінансової

системи особливої уваги набуває забезпечення перерозподілу фінансових коштів та адміністрування фінансових ризиків;

– концепція фінансової стабільності розуміється як стан фінансової системи, за якого остання забезпечує стійкість до негативних екзогенних впливів без зміни фундаментальних структурних характеристик та підтримуючи внутрішню збалансованість;

– фінансова стабільність визначається як стан, протилежний нестабільності фінансовій системі [17].

Розуміння концептуальних принципів фінансової стабільності великого бізнесу підкреслює її значення як необхідної умови його розвитку, проте водночас виявляє вразливість цього стану. Постійний вплив негативних чинників на фінансову стабільність великих підприємств призводить до їхньої дестабілізації та погіршення функціональності. З точки зору бізнес-структури, яка відповідає за власну фінансову стабільність, схильність її до дестабілізації під дією таких чинників зумовлює потребу в аналізі загроз та природи нестабільності задля забезпечення її функціональності та протидії викликам сучасної економіки.

Під загрозами фінансової стабільності великих підприємств розуміють сукупність факторів, подій або умов, здатних у разі їхньої реалізації деструктивно вплинути на нормальне функціонування бізнес-структур та спричинити її дестабілізацію, проявляючись у порушенні її основних функцій [18].

Розуміння природи та характеру впливу загроз фінансовій стабільності великих підприємств передбачає їхню систематизацію. У науковому та практичному дискурсі застосовуються різноманітні підходи до класифікації загроз фінансовій стабільності господарюючих суб'єктів. Систематизація дозволяє проаналізувати потенційні ризики, а також розробити заходи протидії задля забезпечення фінансової стабільності бізнес-структур. Типові підходи до їх систематизації представлено на рисунку 1.5.

Рис. 1.5. Класифікація загроз фінансовій стабільності великого бізнесу

* Складено автором на основі [17]

Систематизація загроз фінансовій стабільності великих підприємств базується на низці основоположних критеріїв, кожен з яких розкриває певний аспект їхньої сутності та потенційного впливу. Визначальним критерієм слугує поділ за походженням: на зовнішні (екзогенні), джерелом яких є чинники поза межами бізнес-структури – загальноекономічні, політичні чи природні, та внутрішні (ендогенні), спричинені факторами всередині підприємства. Іншим значущим критерієм є структурування загроз за їхньою природою, що полягає у виділенні макроекономічних ризиків, фінансових ризиків, властивих безпосередньо фінансовій діяльності підприємства, операційних, пов’язані зі збоями, а також правових та регуляторних. Вирішальне значення для розуміння небезпеки загрози має її класифікація за масштабом впливу, яка протиставляє специфічні ризики, обмежені діяльністю окремої великої компанії, та системні загрози, здатні викликати ланцюгову реакцію і призвести до колапсу всієї фінансової системи.

Війна фундаментально змінює умови підтримання фінансової стабільності великих підприємств, вносячи безпрецедентний рівень невизначеності щодо майбутнього економічного розвитку та сприяючи руйнування ключових елементів виробничої та фінансової інфраструктури. Відбувається погіршення нормального функціонування ринків, на яких оперують великі компанії, через

порушення механізмів ціноутворення в умовах дефіциту та перебоїв, обмеження вільного руху капіталу через адміністративні бар'єри та підвищені ризики, підринається загальна ділова активність великого бізнесу [18]. Структуру екзогенних та ендогенних загроз фінансовій стабільності великих підприємств в умовах війни детальніше зображено на рисунку 1.6.

Рис. 1.6. Зовнішні та внутрішні загрози фінансовій стабільності великого бізнесу в умовах війни

Фінансова стабільність великого бізнесу в період російської воєнної агресії характеризується вразливістю до низки ендогенних та екзогенних дестабілізуючих факторів. З'ясування забезпечення макроекономічної рівноваги та мінімізації потенційних загроз для економічної безпеки країни.

Розглядаючи способи поширення фінансової нестабільності, яка зосереджена у діяльності великих підприємств, необхідно підкреслити, що в умовах воєнної агресії традиційні канали трансмісії загроз зазнають суттєвих змін та доповнюються специфічними чинниками, викликаними військовими діями та їхніми наслідками. Сутність способів поширення загроз фінансовій стабільності полягає у передачі негативних імпульсів від першоджерела до різних складових бізнес-структур та економіки загалом, ініціюючи ланцюгову реакцію дестабілізації.

Головними способами поширення фінансової нестабільності великих підприємств в умовах російської воєнної агресії виступає, перш за все, фізична деструкція критичної інфраструктури. Систематичне знищення виробничих потужностей, транспортних комунікацій та енергетичних об'єктів призвело до стрімкого скорочення економічної активності в країні, розриву логістичних ланцюгів постачання та виникнення значних шоків. Руйнування інфраструктури неминуче створює інфляційний тиск, знижуються реальні доходи суб'єктів господарювання та населення, підривається довіра до національної валюти та стійкості фінансових інститутів.

Вимушене переміщення значної кількості населення, як всередині країні, так і за її межі, зумовлює втрату кваліфікованої робочої сили, скорочення сукупного споживчого попиту, зменшення обсягів заощаджень громадян та одночасне навантаження на соціальну інфраструктуру та державний бюджет.

Необхідність постійного фінансування державних витрат на оборону, соціальну підтримку постраждалого населення та відновлення зруйнованої інфраструктури неминуче призвела до збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу.

У критичний період визначальну роль у протидії фінансовій нестабільності відіграють канали зовнішньої фінансової допомоги та ефективної антикризової політики держави. Своєчасна міжнародна підтримка здатна стабілізувати платіжний баланс та валютний курс задля пом'якшення негативних наслідків війни та запобігання кризам.

Отже, фінансова стабільність великого бізнесу є визначальною умовою економічного зростання, проте її забезпечення в умовах воєнної агресії зазнає викликів. Специфічні загрози, спричинені війною, активують нестандартні канали поширення фінансової нестабільності, роблячи критично важливими своєчасну міжнародну підтримку та ефективну державну антикризову політику для мінімізації негативних наслідків та забезпечення стійкості бізнес-структур та фінансової системи держави.

1.3. Регулювання діяльності великих підприємств для забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави

Управління функціонуванням великих підприємств потребує пильної уваги задля забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки України. Діяльність цих суб'єктів системно впливає на національну економіку, а також генерувати потенційні ризики для загальноекономічного середовища. Формування дієвої системи регулювання великих підприємств покликане збалансувати інтереси самого бізнесу, держави та суспільства в цілому, особливо в умовах сучасних глобальних викликів, воєнного стану та нагальної потреби у повоєнному відновленні країни.

Становлення нормативно-правової бази для підприємницької діяльності в Україні відбувалось поетапно, відображаючи перехід від планової до ринкової економіки та формування інституційного середовища. Першочергові засади, які охоплювали й суб'єктів, що згодом були класифіковані як великі підприємства, знайшли своє відображення у Законі України «Про підприємництво», котрий заклав основи свободи підприємницької діяльності та базові принципи функціонування суб'єктів господарювання. Чинність цього Закону була значною мірою припинена з 1 січня 2004 року у зв'язку з прийняттям нових кодифікованих актів, за винятком положень статті 4, які продовжували зберігати певну юридичну силу у перехідний період для окремих аспектів регулювання.

Господарський кодекс України ухвалений 16 січня 2003 року, чинний з 1 січня 2004 року, заклав основоположні нормативні засади господарських правовідносин. Прийняття закону стало спробою систематизувати та кодифікувати господарське законодавство, чітко визначаючи засади господарської діяльності та правовий статус її суб'єктів. Закон системно консолідував правову базу та замінив значну частину попереднього законодавства, зокрема Закон України «Про підприємництво», закріпивши за собою статус основоположного регуляторного акту. Проте, чинність Господарського кодексу України буде припинена 28 серпня 2025 року згідно із Законом України № 4196-IX [21].

Чинне законодавство України встановлює чіткі критерії для ідентифікації великих підприємств. Визначальним нормативно-правовим актом у цьому питанні є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який класифікує підприємства на підставі показників балансової вартості активів, чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та середньої кількості працівників.

Відповідно до пункту 3 статті 55 Господарського кодексу України, до суб'єктів великого підприємництва зараховують суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності. Зокрема, у Главі 12 Господарського кодексу України «Об'єднання підприємств» визначено організаційно-правові форми, в яких можуть здійснювати господарську діяльність організації великого бізнесу, зокрема: концерн, асоціація, корпорація, консорціум, об'єднання підприємств холдингового типу та інші об'єднання [21]. Різноманіття організаційно-правових форм великих підприємств, поряд з особливостями ідентифікації, зумовлює потребу у правовому регулюванні.

Структура законодавчого регулювання діяльності великих підприємств в Україні, що охоплює основні нормативно-правові акти та їхні сфери впливу, деталізована в таблиці 1.2.

Нормативно-правове забезпечення діяльності великих підприємств в Україні

Законодавчий акт	Основні положення
1	2
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	- встановлення критеріїв класифікації підприємств за розміром (стаття 2); - регламентація ведення бухгалтерського обліку та публікації фінансової звітності для забезпечення прозорості (статті 8-14).
Закон України «Про захист економічної конкуренції» та Закон України «Про захист недобросовісної конкуренції»	- запобігання монополізації ринків та антиконкурентним діям (Розділ II); - контроль за концентрацією суб'єктів господарювання (злиття, поглинання) для підтримки конкуренції (статті 24-26).
Податковий кодекс України	- встановлення системи оподаткування та особливостей адміністрування податків для великих платників (стаття 14); - регулювання процедур трансфертного ціноутворення (стаття 39); - деталізація податків на прибуток, ПДВ, акцизного податку, ПДФО тощо (Розділи III, V, VI, XVI).
Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»	- регулювання емісії та обігу цінних паперів, а також діяльності учасників ринків капіталу (Розділи I-III); - встановлення вимог до розкриття інформації публічними компаніями (статті 125-127).
Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	- визначення правових засад аудиту фінансової звітності (статті 1-2); - встановлення вимог до аудиторів та порядку проведення обов'язкового аудиту для великих підприємств (статті 29-31).

* Складено автором на основі [5, 21-26]

Державне регулювання, яке впливає на всіх суб'єктів господарювання, включаючи великі підприємства, здійснюється у прямій та опосередкованій формах. Пряме регулювання передбачає безпосередній адміністративний вплив (бюджетне інвестування, регламентація цін, адміністративні важелі). Опосередковане регулювання впливає через зміну ринкових умов за допомогою правових та економічних інструментів (податкова політика, монетарні заходи, субсидії) [27].

В Україні для малого підприємництва запроваджено спеціальний режим господарювання, зумовлений його важливою функцією в ринковій економіці. Зосередження пояснюється високою інноваційною спроможністю, швидкою

адаптацією до ринкових змін, забезпеченням внутрішнього ринку, стимулюванням конкуренції та здатністю швидко створювати робочі місця. Дані чинники обумовили розроблення пільгового механізму регулювання, зокрема Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який передбачає заходи стимулювання та спеціальний режим [28]. Існування закону вказує на державну зацікавленість у сприянні малому бізнесу та підтримується науковими розробками.

На відміну від підходів до інших суб'єктів господарювання, державна політика стосовно великих підприємств характеризується специфічним регуляторним впливом. Незважаючи на те, що питання функціонування таких структур традиційно є предметом дослідження економічної науки, спостерігається тенденція до їхнього нормативно-правового закріплення. Прикладом цього є введення до законодавчого поля дефініцій «великі платники податків» та «економічна концентрація». Історичний аспект регулювання вказує Закон України «Про фінансово-промислові групи України», який втратив чинність у 2010 році [29].

Недосконалість регулювання монополістичної діяльності та концентрації капіталу в Україні обумовлює домінування бізнес-структур, які лобіюють власні інтереси, що негативно позначається на економічному розвитку [30]. Зазначене актуалізує необхідність вдосконалення господарсько-правового регулювання відносин за участі великих підприємств задля захисту публічного інтересу та забезпечення ефективної співпраці з державою.

В Україні існують інституційні механізми забезпечення фінансової стабільності, де великі підприємства є головним фактором впливу. Національний банк України є центральним органом державного управління, який забезпечує функціонування та стійкість фінансової системи до криз, мінімізуючи системні ризики. З метою підтримки стабільності, Національний банк України застосовує монетарні інструменти, особливо за умови впливу ризиків на інфляцію та економічну активність. Важливим інструментом є Звіт про фінансову

стабільність, який Національний банк України регулярно оприлюднює, надаючи комплексну оцінку стану системи та потенційних загроз [31].

Реалізація законодавчо встановлених норм регулювання великих підприємств відбувається за участі відповідних інституцій. Структура та взаємодія інститутів-регуляторів великих підприємств представлена на рисунку 1.7.

Рис. 1.7. Інституційна структура регулювання великих підприємств в Україні

Для координації зусиль у сфері фінансової стабільності у 2015 році створено Раду з фінансової стабільності. Це міжвідомчий орган, який виявляє системні ризики та розробляє рекомендації для їх нівелювання. Діяльність Національного банку України доповнюється функціями Міністерства економіки України, відповідального за управління державними фінансами та боргом,

Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, що забезпечує регулювання ринків капіталу та захист прав інвесторів.

Регулювання діяльності великих підприємств забезпечує економічну безпеку держави. Мета досягається через антимонопольний контроль, який запобігає зловживанням ринковою владою та сприяє формуванню конкурентного середовища. Забезпечення прозорості структури власності великих підприємств та контроль за дотриманням податкового законодавства (включно з трансфертним ціноутворенням), спрямовані на протидію тіншовій економіці та корупції. Особлива увага приділяється нагляду за великими підприємствами у стратегічних галузях для захисту національних інтересів.

Для посилення фінансової стабільності та економічної безпеки держави, доцільно сформувані конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового та інституційного регулювання діяльності великих підприємств в Україні. Пропозиції охоплюють розробку цілісної державної політики стосовно великих підприємств, посилення інституційної спроможності регуляторних органів, гармонізацію законодавства з нормами Європейського Союзу сприятиме інтеграції українського бізнесу в європейський простір, вдосконалення корпоративного управління, а також механізмів державної підтримки та контролю у стратегічних галузях.

Отже, поточна еволюція українського господарського законодавства має динамічний характер. Трансформація правового поля об'єктивно зумовлює необхідність не лише адаптації регуляторних підходів до діяльності великих підприємств, а й створення комплексного, гнучкого правового середовища. Сприятиме сталому економічному зростанню, інвестиціям та ефективному функціонуванню великого бізнесу в умовах повоєнного відновлення та європейської інтеграції України.

Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячений теоретичним засадам впливу великого бізнесу на забезпечення фінансової стабільності держави. Дослідження підтверджує, що стан національної економіки нерозривно

пов'язаний з функціонуванням підприємницьких структур, які є її виробничою, інноваційною та ресурсною основою. Встановлено, що великий бізнес, як драйвер економічної активності, не лише забезпечує значні бюджетні надходження та створює робочі місця, а й безпосередньо впливає на макроекономічну рівновагу та стійкість фінансової системи країни.

У межах розділу проаналізовано концепції «бізнесу» та «підприємництва», підкреслюючи їхню функціональну взаємопов'язаність, де підприємництво виступає рушійною силою ділової системи. Великий бізнес визначено як категорію суб'єктів господарювання зі значною концентрацією ресурсів, високим ринковим впливом та складною організаційною структурою.

Дослідження розкриває вагому роль великого бізнесу як рушія національної економіки, його вплив на міжнародну торгівлю, створення робочих місць та податкові надходження. Розглянуто чинники, що зумовлюють існування та розвиток великих бізнес-структур.

Правова база підприємництва в Україні постійно розвивається, від перших законодавчих актів до сучасних кодифікованих норм, таких як Господарський кодекс України, виникає актуальність в адаптації державного регулювання через прямі та опосередковані інструменти. Центральною функцією НБУ та інших фінансових інститутів є забезпечення фінансової стабільності, особливо актуально в умовах воєнного часу. Правове регулювання великих підприємств охоплює антимонопольний контроль і податкове законодавство має значення для економічної безпеки, включаючи нагляд за стратегічними галузями.

Отже, дослідження демонструє системний вплив великого бізнесу на фінансову стабільність та економічну безпеку держави. Сучасна еволюція законодавства зумовлює необхідність адаптації регуляторних механізмів та формування комплексного, гнучкого та передбачуваного правового середовища. Зазначені заходи сприятимуть сталому економічному зростанню, залученню інвестицій та ефективному функціонуванню великого бізнесу в умовах відновлення та європейської інтеграції.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

2.1. Оцінювання тенденцій розвитку великого бізнесу в Україні

Сучасний етап трансформації економічної системи України, позначений безпрецедентними викликами, зокрема широкомасштабною збройною агресією, зумовлює потребу в аналізі динаміки великого підприємництва та визначенні його ролі у забезпеченні фінансової стабільності держави. Функціонування потужних бізнес-структур виступає як ключовий фактор макроекономічної рівноваги, а їхня адаптивна спроможність та розвиток безпосередньо впливає на фінансову стійкість країни.

В умовах воєнного стану, кількість великих підприємств та їхнє географічне розташування зазнали суттєвих змін. Активні бойові дії та тимчасова окупація територій спричинили релокацію бізнесу, втрату активів та зупинку діяльності багатьох суб'єктів господарювання, особливо у прифронтових та постраждалих регіонах. Попри деструктивні чинники, великі компанії, які виявили високу адаптивність до поточних реалій, є рушійною силою у підтримці економічної активності. Особливого значення набуває регіональний розподіл великого бізнесу, адже саме у відносно стабільних областях спостерігається концентрація виробничих потужностей та інвестицій, що формує стратегічний потенціал для підтримки національної економіки та її відновлення.

Аналіз узагальнених статистичних показників щодо кількості великих суб'єктів господарювання надає розуміння стану та розвитку, а також структурних перетворень, динаміка їхнього розвитку відображено на рисунку 2.1.

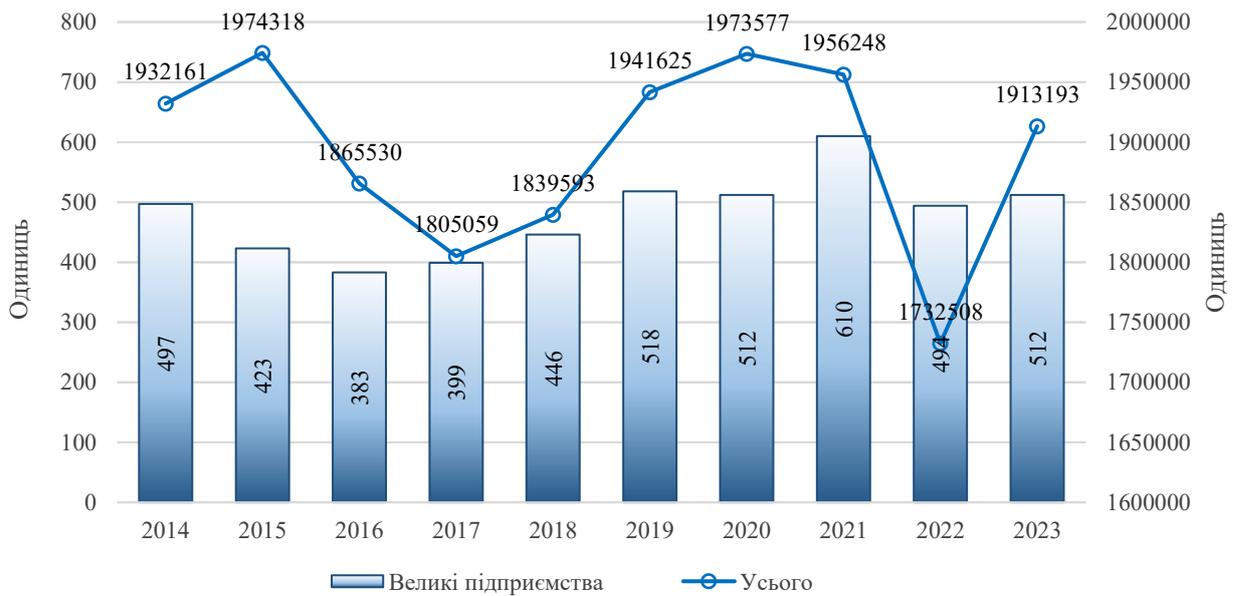

Рис. 2.1. Динаміка кількості суб'єктів господарювання в Україні за 2014-2023 рр.

* Складено автором на основі [32]

Наведена візуалізація даних відображає динаміку кількісного складу великих підприємств України за період 2014-2023 років, а також їхню сукупну чисельність серед усіх суб'єктів господарювання за розміром.

Широкомасштабна агресія спричинила різке скорочення кількості підприємств у 2022 році, однак 2023 рік продемонстрував помітне відновлення.

У таблиці 2.1 представлена структура суб'єктів господарювання, яка відображає частку великих підприємств у загальному складі.

Таблиця 2.1

Структура суб'єктів господарювання України за розміром за 2014-2023 рр., %

Суб'єкти підприємництва	Роки									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Малі	99,11	99,19	99,17	99,13	99,08	99,04	99,06	99,06	99,10	99,23
Середні	0,86	0,79	0,81	0,55	0,90	0,93	0,91	0,91	0,87	0,75
Великі	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03

* Складено автором на основі [31]

Структурною особливістю підприємницького сектору України є абсолютне переважання малих підприємств, які становлять основну масу

господарюючих суб'єктів. При цьому, частка великих підприємств у загальній кількості є незначною, становлячи менше 1%. Обмежена частка великих підприємств зумовлена сукупністю факторів: незавершеністю реформ в організації економіки, яка перешкоджає залученню значних інвестицій, історичним скороченням промислового виробництва (деіндустріалізацією), а також податковими механізмами, що стимулюють поділ бізнесу.

Аналізуючи кількість та структуру великих підприємств, наступним кроком є вивчення галузевої концентрації великих бізнес-структур. Визначення їхнього секторального розподілу має значення для оцінки структури та потенційної вразливості національної економіки. Концентрація великих підприємств за галузями в 2021 та 2025 роках представлена на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Розподіл великих підприємств за видами економічної діяльності за 2021 та 2025 рр.

* Складено автором на основі [31]

Аналіз галузевої концентрації великих підприємств в Україні за 2021 та 2025 роки дозволяє прослідкувати стійкість основних сегментів економіки. Найбільша частка великого бізнесу традиційно зосереджена у переробній промисловості, яка охоплює 30-31% таких підприємств, та оптовій і роздрібній торгівлі, частка якої становить 32-33%. Домінація відображає історично сформовану структуру української економіки, де ці сектори генерують основний

обсяг товарів та послуг, а також є значними джерелами зайнятості та податкових надходжень.

Відповідно до даних Державної служби статистики України за 2021 та 2023 рік, регіональний розподіл кількості великих підприємств, представлений на рисунку 2.3, характеризує територіальну концентрацію великого бізнесу, особливості адаптації до поточних умов.

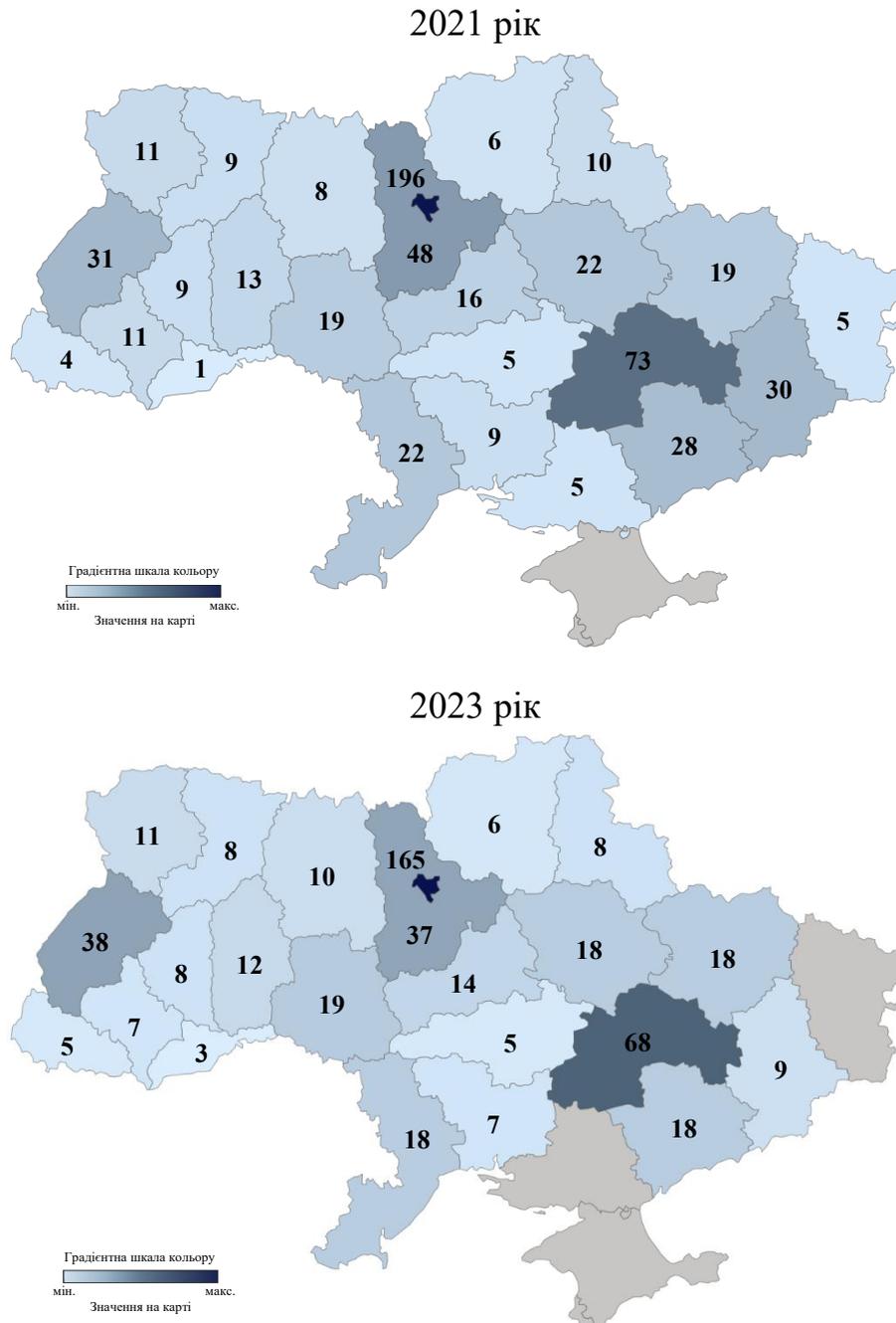

Рис. 2.3. Розподіл кількості великих підприємств за регіонами України у 2021 та 2023 рр., од.

* Складено автором на основі [32]

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у лютому 2022 року вплинуло на господарський простір України, дестабілізуючи виробничі та логістичні ланцюги, а також створюючи прямі загрози активам та персоналу підприємств. У відповідь на безпрецедентні виклики та з метою забезпечення безперервності діяльності, релокація підприємств виступила одним із провідних антикризових механізмів для продовження роботи в умовах бойових дій та високих ризиків. Зазначена стратегія передбачає переміщення виробничих потужностей, обладнання, трудових ресурсів та управлінських функцій із зони бойових дій або тимчасово окупованих територій у більш безпечні регіони України [33].

У регіональному вимірі, столиця України, місто Київ, продемонструвала збалансовану динаміку, зафіксувавши майже найбільшу кількість компаній, які перемістилися до міста та з нього протягом звітного періоду.

Кількість міжрегіональних переміщень бізнесу, спричинених наслідками воєнних дій, скоротилася на 18% порівняно з 2023 роком. За результатами аналізу даних 2023 року, в Україні простежується концентрація великих підприємств у столиці та відносно безпечних регіонах. Найбільша кількість великих підприємств зосереджена у місті Києві, що становить 165 одиниць. Дане розміщення підтверджує їхній статус як головних центрів ділової активності та відносної безпеки. Значна їх концентрація також фіксується у Дніпропетровській області – 68 одиниць, Львівській області – 38 одиниць та Київській області – 37 одиниць. Вибір цих територій зумовлений їхньою інфраструктурною привабливістю та стратегічним значенням для продовження господарської діяльності.

На противагу цьому, у прифронтових та тимчасово окупованих областях, таких як Донецька, Луганська, АР Крим, а також у Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях, кількість великих підприємств суттєво скорочена або відсутня, що є безпосереднім наслідком широкомасштабної агресії.

Поглиблена оцінка функціональної ефективності великих підприємств, що відображає їхній внесок в економіку, наведена у таблиці 2.2.

Динаміка основних показників діяльності великих підприємств України за 2014-2023 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки									
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Кількість діючих великих підприємств	од.	497	423	383	399	446	518	512	610	494	512
Середньооблікова кількість штатних працівників	тис. осіб	1915,10	1708,60	1586,60	1560,90	1574,30	1608,30	1574,60	1648,70	1369,90	1324,10
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)	млрд грн	1742,51	2053,19	2391,45	2929,52	3515,84	3631,42	3626,39	5140,37	4024,27	4796,99
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг)	млрд грн	1222,72	1439,98	1581,34	2039,44	2354,31	2503,15	2457,58	3409,00	2548,93	3038,04
Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг)	млрд грн	901,87	1090,02	1181,52	1489,41	1840,36	1975,51	2015,65	2625,01	2240,28	2413,22
Додана вартість за витратами виробництва	млрд грн	530,79	585,13	680,19	844,77	895,10	999,62	935,89	1502,08	1014,95	1316,70
Фінансовий результат до оподаткування (сальдо)	млрд грн	-189,93	-145,40	61,22	156,91	175,18	232,02	61,96	534,65	-109,40	252,10
Активи великих підприємств	млрд грн	2231,18	3469,28	3978,26	4125,17	4244,89	4453,90	4638,71	5267,14	5110,15	5791,86
Капітальні інвестиції	млрд грн	183,95	218,80	288,14	366,12	480,31	533,73	409,07	545,22	344,30	520,19
Витрати на оплату праці	млрд грн	113,72	121,94	143,66	177,10	233,28	284,57	299,12	358,86	303,41	378,43
Рентабельність всієї діяльності	%	-11,10	-7,00	2,40	5,20	5,20	6,80	1,00	12,80	-3,80	5,90

* Складено автором на основі [32]

Аналіз динаміки основних показників діяльності великих підприємств за 2014-2023 роки виявляє значний вплив чинників та широкомасштабної агресії. У частині трудових ресурсів, середньооблікова кількість штатних працівників суттєво скоротилася у 2022 році через мобілізацію та міграцію, з обмеженим відновленням у 2023 році. Капітальні інвестиції, що є вкладеннями у матеріальні та нематеріальні активи для розвитку, стабільно зростали до 2021 року, зумовлені модернізацією та диверсифікацією. Попри різке падіння у 2022 році, значне відновлення інвестиційної активності у 2023 році підкреслює продовження скорочення та релокацію бізнесу.

Обсяг реалізованої продукції та фінансовий результат до оподаткування демонстрували стабільне зростання до 2021 року, досягаючи прибутковості (рис. 2.4).

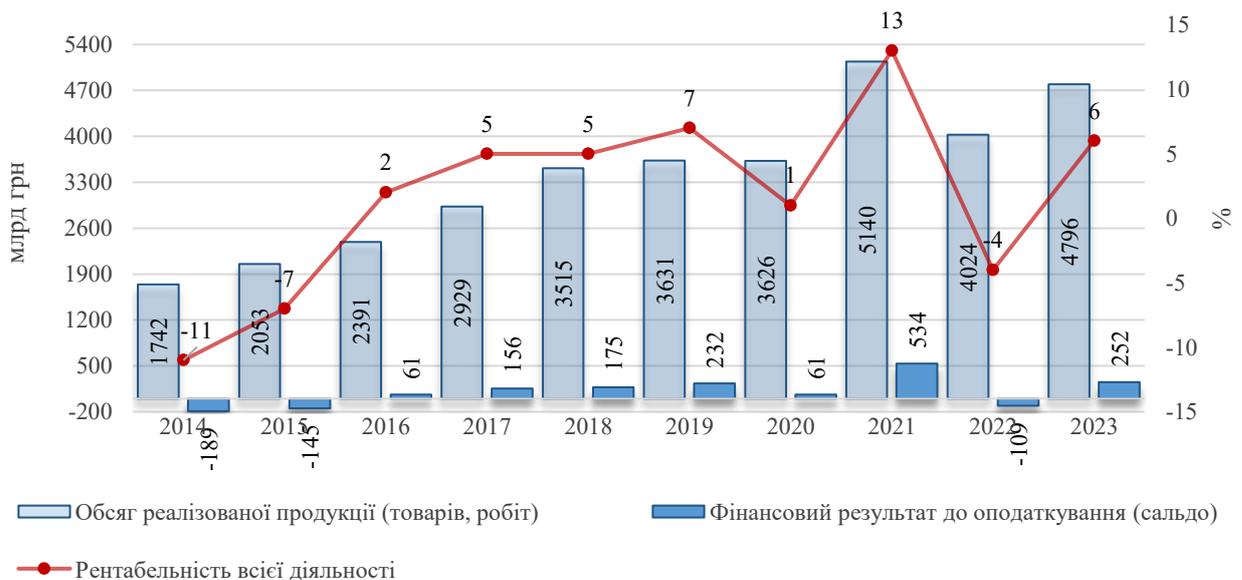

Рис. 2.4. Динаміка основних фінансових показників діяльності великих підприємств за 2014-2023 рр.

* Складено автором на основі [31]

Повномасштабне вторгнення у 2022 році зумовило різке скорочення обсягів та повернення до збитковості, що є прямим наслідком війни. У 2023 році

зафіксовано помітне відновлення показників, вказуючи на адаптивну спроможність підприємств.

Великі підприємства продемонстрували стійкість та здатність до відновлення національної економіки попри військову агресію.

Поряд з географічною трансформацією, оцінка стабільності економіки здійснюється через аналіз динаміки виторгу підприємств. Регіональні відмінності у фінансових показниках за 2021 та 2025 роки представлені на рисунку 2.5.

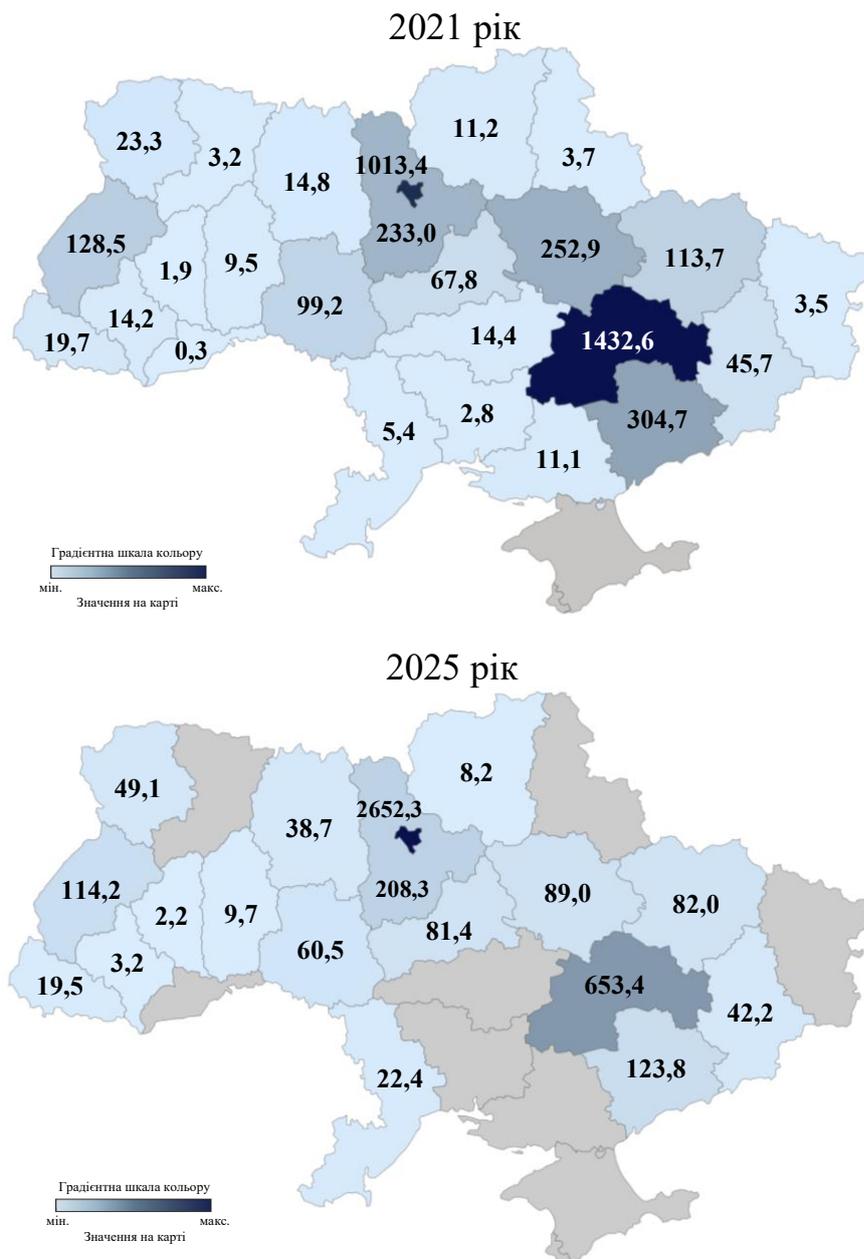

Рис. 2.5. Регіональний розподіл виторгу великих підприємств України у 2021 та 2025 рр., млрд грн

* Складено автором на основі [35-36]

Аналіз регіонального розподілу виторгу великих підприємств України у 2021 році демонструє довоєнні тенденції економічної активності. Найбільший обсяг виторгу було сконцентровано у Дніпропетровській області, що сягнув 1432,6 млрд грн. Регіон традиційно є одним з найбільших індустріальних центрів країни, і його значний внесок у загальнодержавний виторг зумовлений історичним зосередженням потужних промислових підприємств, зокрема у металургії, важкому машинобудуванні та хімічній промисловості. Значні показники також зафіксовано у місті Києві, Запорізькій, Полтавській та Київській областях.

Аналіз даних регіонального розподілу виторгу великих підприємств України на 2025 рік виявляє значні трансформації в економічній географії країни. Зміни обумовлені наслідками повномасштабної агресії та процесами адаптації, що в результаті призвели до помітної концентрації економічної активності у столичних та відносно безпечних регіонах.

Обсяг виторгу міста Києва становить 2652,3 млрд грн, перевищуючи довоєнні показники та підкреслює його роль як провідного центру для релокованого бізнесу, фінансових операцій та подальшого відновлення. Натомість, традиційні промислові регіони, включаючи Дніпропетровську область з виторгом 653,4 млрд грн, Запорізьку область – 123,8 млрд грн, Полтавську область – 89 млрд грн та Харківську область – 82 млрд грн, показують падіння обсягів виторгу. Незважаючи на війну, фінансова стабільність країни тримається завдяки централізації бізнесу, міжнародній підтримці та активній адаптації підприємств до нових умов.

Комплексний аналіз системного впливу великого бізнесу передбачає ідентифікацію конкретних суб'єктів, що становлять основний складник відповідного економічного сегменту. Огляд найбільших великих підприємств України з основними показниками для оцінки їхньої потужності та впливу міститься у таблиці А.1 (Додаток А).

Рейтинг великих підприємств України за 2024 рік складається переважно з компаній енергетичного, роздрібного, аграрного та важкопромислових секторів, концентруючи економічну потужність у стратегічних галузях.

Високі обсяги чистого доходу та значні активи цих підприємств підтверджують масштабність діяльності. Попри загальну прибутковість, окремі великі підприємства, як-от з енергетичної інфраструктури та металургії, зазнали збитків, зумовлених специфікою їх функціонування, а саме: високу капіталомісткість, залежність від регульованих тарифів в енергетиці, а також чутливість до світових цін на сировину в металургії. Додатково вплив чинять наслідки військової агресії, яка проявляється у фізичних руйнуваннях виробничих активів та інфраструктури на територіях, що постраждали від бойових дій, порушенні логістичних ланцюгів, втраті ринків збуту та дефіциті ресурсів.

Висока поточна кредиторська заборгованість підкреслює інтеграцію підприємств у фінансову систему, зумовлюючи їх чутливість до макроекономічних коливань. Структура рейтингу акцентує роль великого бізнесу у формуванні структури національної економіки та його вплив на фінансову стабільність держави.

Для забезпечення повноти аналізу впливу великих підприємств на національну економіку необхідно розглянути їхню роль у забезпеченні зайнятості та розвитку людського капіталу.

Діяльність великих господарюючих суб'єктів справляє істотний вплив на формування ринку праці та якісне вдосконалення професійних компетенцій трудових ресурсів в Україні. Зазначені компанії, будучи як національними, так і міжнародними корпораціями, є генераторами зайнятості у різноманітних секторах економіки [38].

Великі підприємства сприяють зниженню безробіття через створення вакансій, а також стимулюють економічну активність шляхом зростання споживчого попиту та розвитку суміжних виробництв. Значні інвестиції великих підприємств у професійний розвиток персоналу та впровадження інноваційних

освітніх програм забезпечують відповідність кваліфікації робочої сили вимогам ринку, формуючи конкурентоспроможний людський капітал.

Провідні позиції серед найбільших роботодавців в Україні представлені на рисунку 2.6.

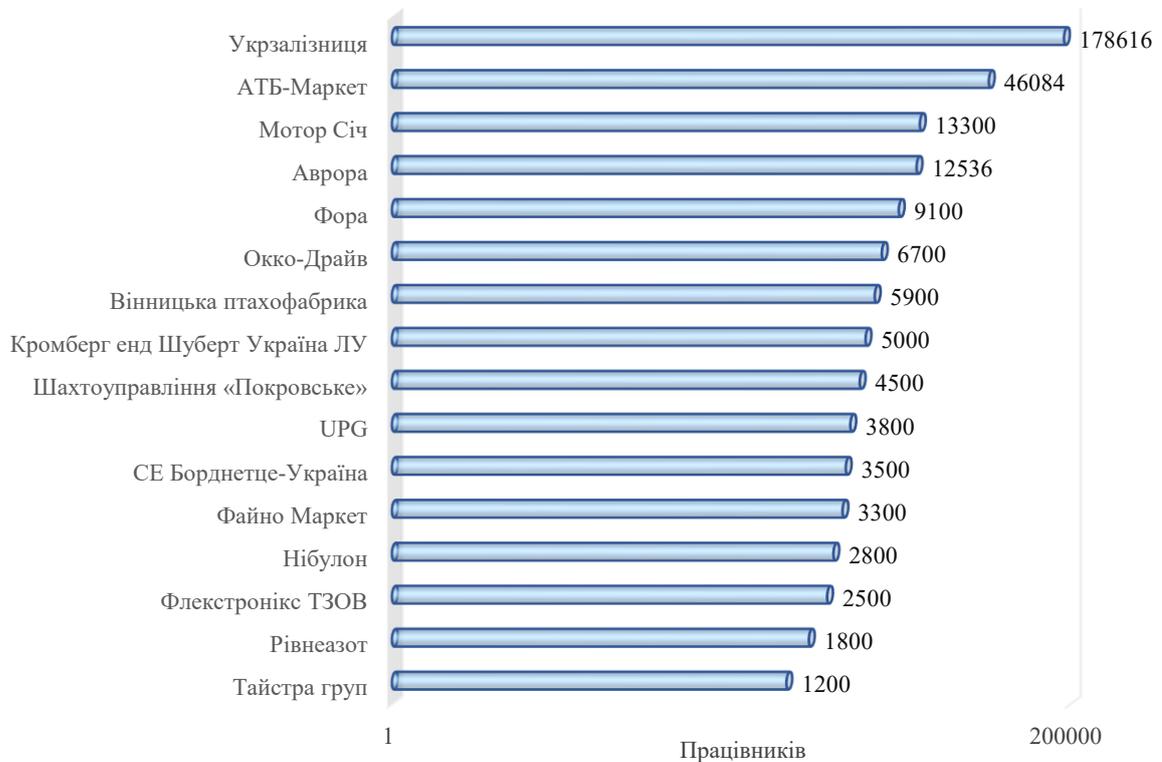

Рис. 2.6. Рейтинг найбільших роботодавців України за 2025 рік

* Складено автором на основі [39]

Дослідження структури найбільших роботодавців України за 2025 рік демонструє домінування великих суб'єктів господарювання державного та приватного секторів. Значний обсяг зайнятості зосереджується в інфраструктурних підприємствах, хоча окремі з них, як національний залізничний оператор, зазнали скорочення чисельності персоналу. Лідери роздрібної торгівлі та паливних мереж продемонстрували позитивну динаміку чисельності персоналу, що є результатом адаптації та розвиток.

Переважно державні компанії здійснювали скорочення чисельності персоналу, тоді як переважна більшість приватних роботодавців демонструвала активне розширення своїх команд.

В умовах сучасних викликів, пов'язаних з людським капіталом, значна кількість провідних українських підприємств великого бізнесу, включаючи такі компанії як «Нова Пошта», «Укрзалізниця» та «Ощадбанк», висловили свою готовність до активної участі у формуванні Хартії стійкості людського капіталу в Україні [40]. Ініціатива реалізована Міністерством економіки України у співпраці з бізнес-середовищем, націлена на забезпечення збереження та розвитку потенціалу трудових ресурсів країни як спільного стратегічного завдання держави та суб'єктів господарювання.

Хартія стійкості людського капіталу спрямована на активізацію недостатньо задіяного потенціалу робочої сили в Україні, охоплюючи осіб, що шукають роботу, потребують перекваліфікації або зазнали психологічного тиску війни. Ініціатива має створити платформу для їхнього повернення та залучення до економічної діяльності, сприяючи розвитку талантів, реінтеграції вразливих груп та підвищенню конкурентоспроможності економіки. Реалізація цілей, спрямованих на зміцнення економічного, людського потенціалу та продуктивності праці, має прямий вплив на забезпечення фінансової стабільності держави.

Отже, динаміка розвитку великого бізнесу проявляє двоїстий характер – з одного боку, вона є рушієм економічного зростання та стабільності через акумуляцію ресурсів та адаптивну спроможність, з іншого – джерело потенційних системних ризиків, особливо в умовах зовнішніх дестабілізуючих факторів.

2.2. Роль великих платників податків у формуванні дохідної частини бюджету

У структурі сучасної національної економіки великі підприємства займають позицію провідних фіскальних агентів. Завдяки своїй масштабності, відносній стабільності фіскальних надходжень та системного впливу на функціонування економіки, вони виступають об'єктом посиленого вивчення та

державної уваги як стале джерело бюджетних надходжень. В контексті воєнного стану підтримка стабільності податкової бази від таких суб'єктів становить необхідну умову для фінансування оборонного сектору та соціальних програм, а також для формування фінансового підґрунтя повоєнного відновлення країни.

Податкове законодавство України, відповідно до п. 14.1.24 ст. 14 Податкового кодексу України, з метою податкового адміністрування та забезпечення контролю за надходженнями до бюджету, визначає поняття «великий платник податків». Для подальшого аналізу, зміст та значення цього поняття представлено на рисунку 2.7.

Рис. 2.7. Визначення та значення великих платників податків в Україні

* Складено автором на основі [24]

Великі платники податків перебувають під особливим адмініструванням Державної податкової служби, що передбачає посилений контроль та моніторинг їхньої фіскальної діяльності.

Внаслідок повномасштабної збройної агресії, втрати територій, руйнування інфраструктури та зростання оборонних видатків, бюджетна система України функціонує в умовах надзвичайного навантаження. Ефективне наповнення державного бюджету забезпечує фінансову стійкість країни, підтримки Збройних Сил України, функціонування державних інституцій та соціального захисту населення [41].

Дослідження динаміки податкових надходжень до державного бюджету від великих платників податків за період 2021-2024 років дає можливість оцінити їхню фіскальну стабільність та внесок у бюджетну систему країни. Проведення кількісного аналізу обсягів відрахувань у зазначеній динаміці демонструє тенденції зростання, спадання або стабілізації надходжень. Графічна візуалізація динаміки надходжень до державного бюджету від великих платників податків України представлена на рисунку 2.8.

Рис. 2.8. Динаміка надходжень до державного бюджету України від великих платників податків за 2021-2024 рр.

* Складено автором на основі [42-43]

Динаміка фіскальних надходжень до державного бюджету від великих платників податків у період 2021-2024 років зазнала значного скорочення у 2022 році, спричиненого повномасштабною агресією. Втім, у 2023 році спостерігається відновлення обсягів надходжень, які у 2024 році перевищили довоєнний рівень. При цьому загальні доходи державного бюджету України демонстрували сталу позитивну динаміку протягом досліджуваного періоду. Висока адаптивна стійкість великого бізнесу, проявлена у динаміці фіскальних надходжень, забезпечила підтримку фіскальної стабільності держави та безперервність фінансування її потреб, компенсуючи первісні економічні шоки.

З метою поглибленого розуміння фіскального внеску великого бізнесу до державного бюджету, доцільним є аналіз його частки у загальних податкових надходженнях. Підхід дозволяє виявити масштаби впливу великих платників податків на формування бюджетних ресурсів країни. Співвідношення податкових відрахувань великих платників податків із загальними доходами державного бюджету за 2021-2024 роки представлено на рисунку 2.9.

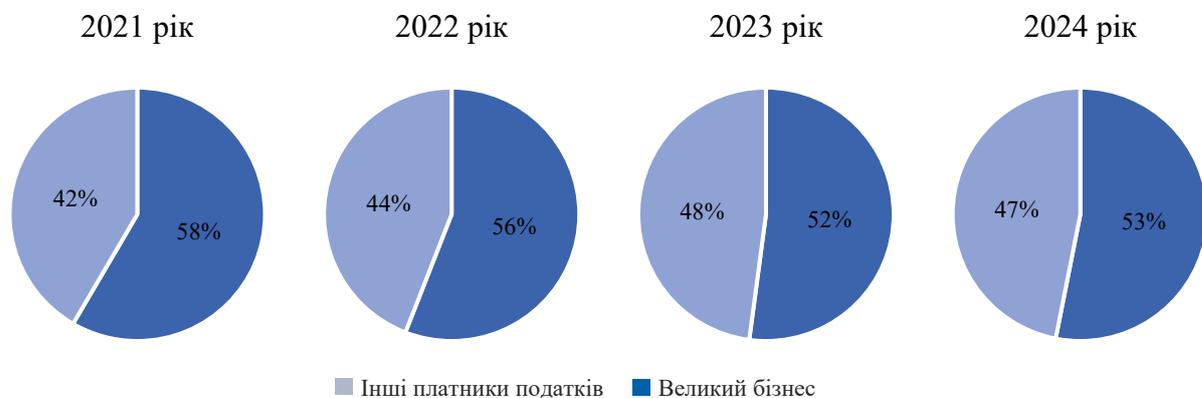

Рис. 2.9. Частка великого бізнесу в податкових надходженнях до державного бюджету України за 2021-2024 рр.

* Складено автором на основі [42-43]

Великий бізнес стабільно забезпечує понад половину всіх фіскальних відрахувань, що підтверджує їхню визначальну роль як великих платників податків у наповненні державної казни, зберігаючи системне значення як до початку повномасштабної агресії, так і в умовах воєнного стану.

Дослідження просторової концентрації фіскальних надходжень до державного бюджету становить основу для формування регіональної економічної політики. Даний аналітичний аспект ідентифікує регіони-донори, оцінює їхній фіскальний внесок та виявляє диспропорції у податковій базі. Просторова диференціація фіскальних надходжень до державного бюджету України, відображена у відсотковому співвідношенні за регіонами, наведена на рисунку 2.10.

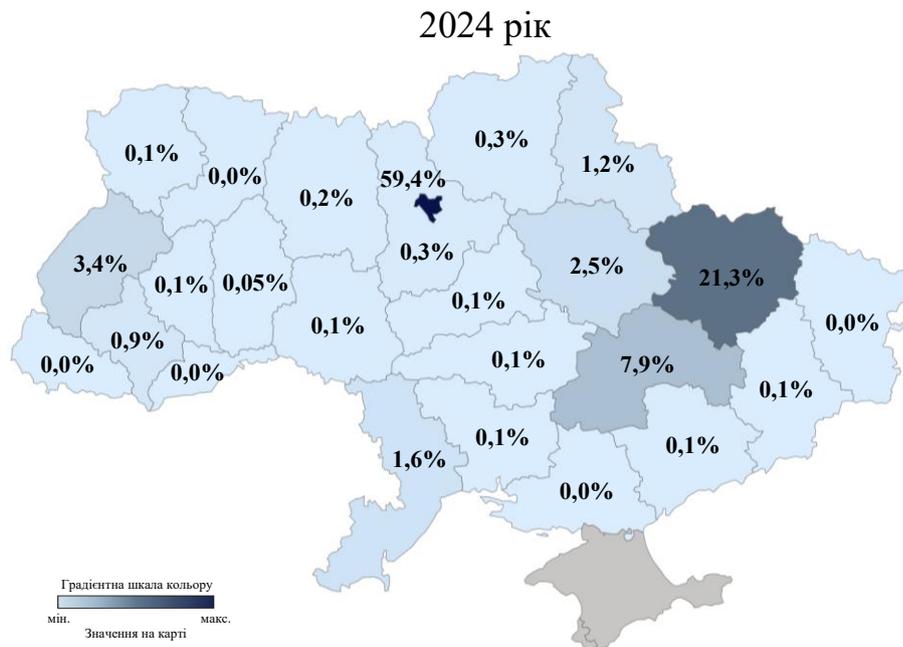

Рис. 2.10. Частка фіскальних надходжень від великого бізнесу в структурі доходів державного бюджету України за 2024 рік

* Складено автором на основі [44]

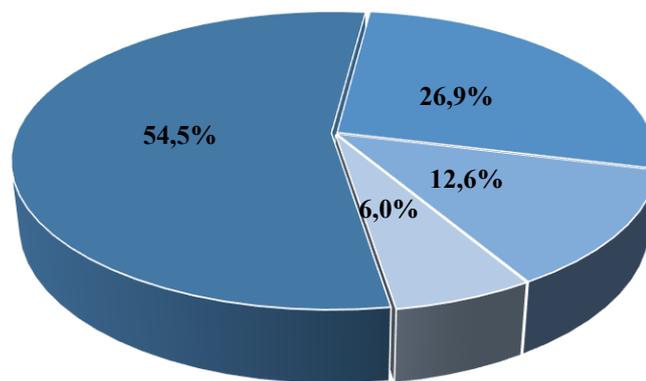
Дослідження просторового розподілу фіскальних надходжень до державного бюджету України за 2024 рік характеризується територіальною асиметрією. Більша частина податкових надходжень акумулюється у місті Києві, підтверджуючи його статус провідного економічного, фінансового та адміністративного осередку держави. Істотні обсяги надходжень також характерні для великих промислових та відносно безпечних регіонів.

У прифронтових, тимчасово окупованих та постраждалих від бойових дій областях фіскальні надходження демонструють мінімальний рівень або повну

відсутність. Зазначена диспропорція є прямим наслідком деструктивного впливу військової агресії, що зумовив деградацію виробничих потужностей, вимушену релокацію суб'єктів господарювання та втрату економічної активності на цих територіях.

Великі платники податків сплачують такі основні види податків: податок на прибуток підприємств, який відображає фінансовий результат масштабної діяльності; податок на додану вартість (ПДВ), що корелює з обсягами виробництва та реалізації товарів і послуг; акцизний податок, релевантний для суб'єктів, що оперують підакцизними товарами; та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), що формується за рахунок чисельності їхнього персоналу.

Детальна структура податкових надходжень до бюджету від великих платників податків за основними видами податків представлена на рисунку 2.11.

■ ПДВ ■ Податок на прибуток підприємств ■ Акцизний податок ■ ПДФО (разом із військовим збором)

Рис. 2.11. Структура податкових надходжень від великих платників податків до державного бюджету України за 2024 рік

* Складено автором на основі [44]

Аналіз структури податкових надходжень від великих платників податків у 2024 році виявляє першість податку на додану вартість, який становить більше половини фіскальних відрахувань. Значна частка надходжень від податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб (включно з

військовим збором) також сприяє підкресленню системної значущості непрямих та прямих податків, сплачуваних великим бізнесом у формуванні бюджету.

В Україні функціонує Реєстр великих платників податків, що виступає інструментом для ідентифікації та особливого супроводу цієї категорії суб'єктів господарювання. Формування та оновлення реєстру здійснюється Державною податковою службою України відповідно до встановлених законодавством критеріїв. Перелік юридичних осіб, включених до Реєстру великих платників податків, для наочного представлення їхнього складу, наведено у таблиці Б.1 (Додаток Б). Серед лідерів за доходом представлені компанії енергетичного сектору, роздрібної торгівлі, тютюнової галузі та агропромислового комплексу.

Фіскальна діяльність великих підприємств охоплює як державний, так і місцевий рівні бюджетної системи. Ефективність функціонування децентралізованої фінансової системи України та фінансова самодостатність територіальних громад прямо залежать від цього внеску.

Регіональний розподіл податкових надходжень до місцевих бюджетів України візуалізовано на рисунку 2.12.

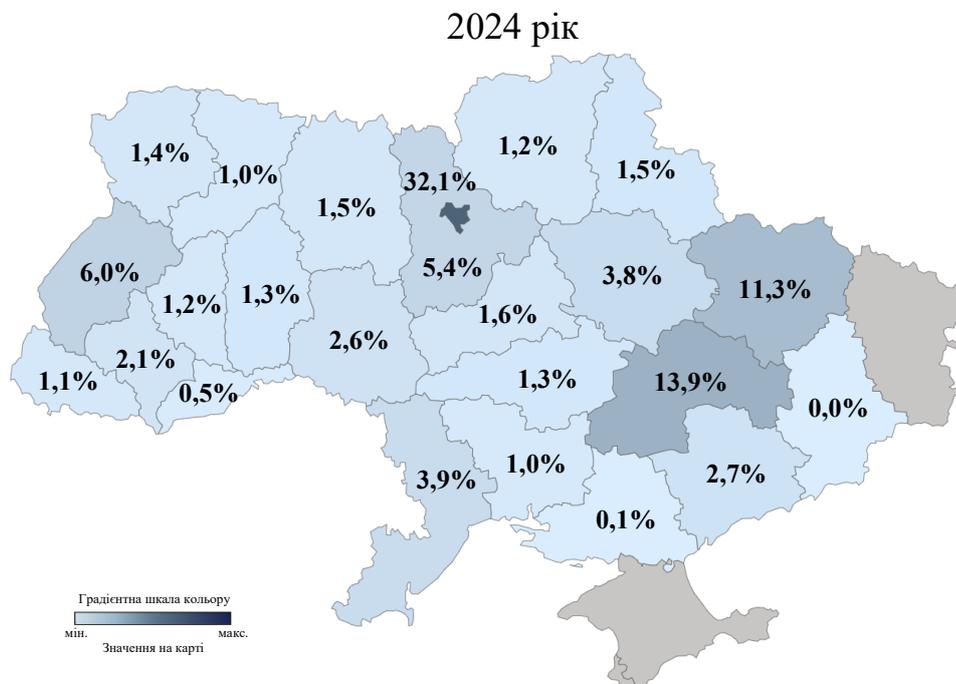

Рис. 2.12. Частка фіскальних надходжень від великого бізнесу в структурі місцевого бюджету України за 2024 рік

* Складено автором на основі [38]

Дослідження регіонального розподілу фіскальних надходжень до місцевих бюджетів України за 2024 рік демонструє значну територіальну диспропорцію. Більше третини всіх надходжень сконцентровано у місті Києві, частка якого становить 32,1%. У прифронтових, тимчасово окупованих та постраждалих від бойових дій регіонах фіскальні надходження до місцевих бюджетів є мінімальними або відсутніми.

Серед податкових надходжень сплачених до місцевих бюджетів є: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є основним джерелом доходів місцевих громад, що формується за місцем здійснення трудової діяльності численних працівників великого бізнесу. Значну частину складає плата за землю, обумовлена наявністю великих виробничих площ та інфраструктурних об'єктів у комунальній власності. Додатково великі платники податків сплачують інші місцеві податки та збори, які забезпечують вагомі надходження до територіальних громад, підвищуючи їхню фінансову самодостатність та спроможність фінансувати локальні програми лояльності.

Для візуалізації компонентів фіскального внеску великих підприємств до місцевих бюджетів, структура податків за основними видами представлена на рисунку 2.13.

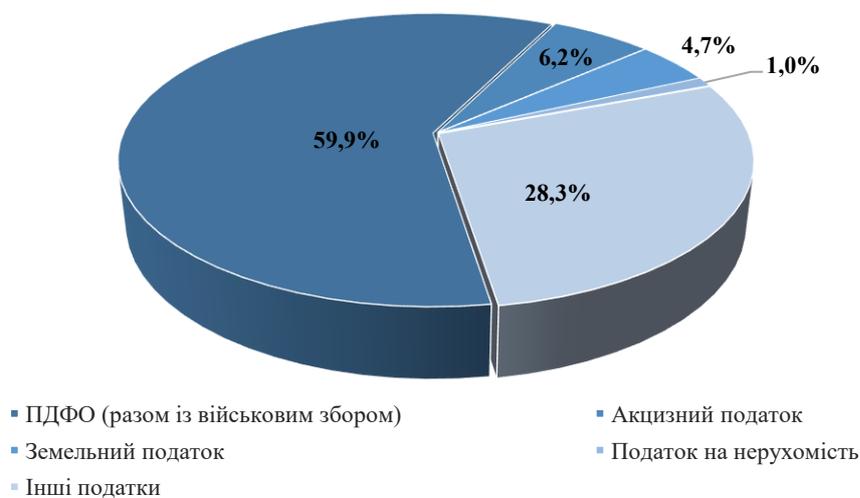

Рис. 2.13. Структура податкових надходжень від великих платників податків до місцевого бюджету України за 2024 рік

* Складено автором на основі [40]

Аналіз структури податкових надходжень від великих платників податків до місцевих бюджетів України за 2024 рік демонструє концентрацію за видами податків. Податок на доходи фізичних осіб, разом із військовим збором, формує переважну частину всіх фіскальних відрахувань до місцевих бюджетів, становлячи більше половини загального обсягу. Значний внесок також належить земельному податку. Дана структура підкреслює пряму залежність фінансової спроможності територіальних громад від рівня зайнятості та використання земельних ресурсів великими підприємствами на їхній території, відображаючи специфіку децентралізованих податкових надходжень.

Воєнна агресія справила глибокий деструктивний вплив на діяльність великих платників податків. Прояви включали прямі наслідки, такі як фізичні руйнування активів та інфраструктури, тимчасова окупація територій та втрата персоналу. Опосередковані наслідки включали порушення виробничих і логістичних ланцюгів, зміну споживчого попиту, інфляційний тиск та ускладнення з експортом та імпортом. Сукупність факторів підірвала податкову базу великих підприємств та їхню здатність генерувати дохід для бюджету.

Незважаючи на безпрецедентні виклики, великі платники податків продемонстрували високу адаптивну стійкість. Завдяки масштабам, фінансовій гнучкості та організованій спроможності, вони активно здійснювали релокацію виробничих потужностей, переорієнтацію ринків збуту та постачання, а також оптимізацію внутрішніх процесів. Безперервність функціонування значної частини великих підприємств та забезпечення стабільних фіскальних надходжень до бюджету підтверджується витривалістю до кризових явищ.

Отже, великі платники податків формують як державний, так і місцевий бюджети, забезпечуючи фіскальну стійкість держави на всіх рівнях. Збереження функціонування необхідне для забезпечення безперебійного фінансування оборонних та соціальних потреб держави під час війни. Стабільні фіскальні надходження від великого бізнесу сприяють державному бюджету, зменшуючи залежність від зовнішнього фінансування та підтримуючи фінансову стабільність.

2.3. Оцінювання впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України

Роль великого бізнесу у забезпеченні податкової стійкості та фінансової стабільності держави визначається бюджетоутворюючим потенціалом. Діяльність великих суб'єктів господарювання справляє вплив на дохідну частину державного бюджету України, виступаючи генераторами податкових надходжень, валового внутрішнього продукту, забезпечують частку зайнятості населення. Аналіз внеску великих платників податків набуває значення для національної економіки, спричиненої глобальними викликами та військовою агресією. Наповнення державного бюджету корелює з податковими надходженнями від великих платників податків. В умовах обмеженого доступу до зовнішнього фінансування, внесок великого бізнесу посилює вплив на фінансову стабільність держави.

Фінансова стабільність держави характеризується здатністю бюджетної системи функціонувати, забезпечувати своєчасне виконання зобов'язань та фінансування пріоритетних напрямів. Оцінка та вплив на фінансову стабільність держави проявляється через основні показники, які відображають стан публічних фінансів та загальноекономічну кон'юнктуру. До показників фінансової стабільності належать: динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП), рівень інфляції, розмір дефіциту/профіциту державного бюджету, обсяг та структура державного боргу, динаміка валютного курсу.

Оцінка впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України та для подальшого статистичного дослідження виявлення кореляційних зв'язків, вимагає розгляду динаміки провідних макроекономічних та бюджетних показників. Аналіз охоплює період 2014-2024 років, який містить економічні трансформації, спричинені зовнішніми та внутрішніми факторами, включаючи збройну агресію на сході, пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення. Відповідна консолідована інформація систематизована у таблиці 2.3.

Динаміка основних показників фінансової стабільності України за 2014-2024 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки										
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Доходи державного бюджету	млрд грн	357,08	534,69	616,27	793,27	928,11	998,27	1076,02	1296,85	1787,39	2671,99	3122,71
Видатки державного бюджету	млрд грн	430,22	576,91	684,74	839,24	985,84	1072,89	1288,02	1490,29	2705,42	4014,42	4486,68
Дефіцит/профіцит державного бюджету	млрд грн	-78,05	-42,22	-68,47	-45,97	-144,78	-74,62	-212,00	-193,79	-918,03	-1342,4	-1363,9
ВВП (номінальний)	млрд грн	1566,73	1979,46	2383,18	2982,92	3558,71	3974,56	4194,10	5459,57	5191,03	6537,83	7658,65
Державний борг	% ВВП	70,20	79,40	81,00	71,80	60,90	50,30	60,80	48,90	78,40	84,40	91,20
Рівень інфляції (ІСЦ)	%	124,90	143,30	112,40	113,70	109,80	104,10	105,00	110,00	126,60	105,10	112,00
Курс грн/дол. США (середньорічний)	грн/дол. США	11,89	21,84	25,55	26,60	27,20	25,85	26,96	27,29	32,34	36,57	40,14
Податкові надходження від великого бізнесу до державного бюджету	млрд грн	33,45	40,47	48,69	58,74	60,41	65,37	68,62	42,72	30,96	38,84	64,21
Частка великого бізнесу в загальних доходах державного бюджету	%	34,71	40,50	47,86	51,73	55,02	59,56	51,90	58,40	55,92	52,17	53,14

* Складено автором на основі [42, 46-50]

Огляд фінансових показників стабільності за 2014-2024 роки виявляє зміни функціонування фінансової системи України. У динаміці показників простежується вплив макроекономічних шоків і зміни ролі великого бізнесу в наповненні бюджету. За даними рисунку 2.14 обсяг бюджетних видатків перевищує дохідну частину, що акцентує необхідність посилення фіскальної відповідальності великого бізнесу в умовах зростаючої потреби в регуляторних бюджетних надходженнях.

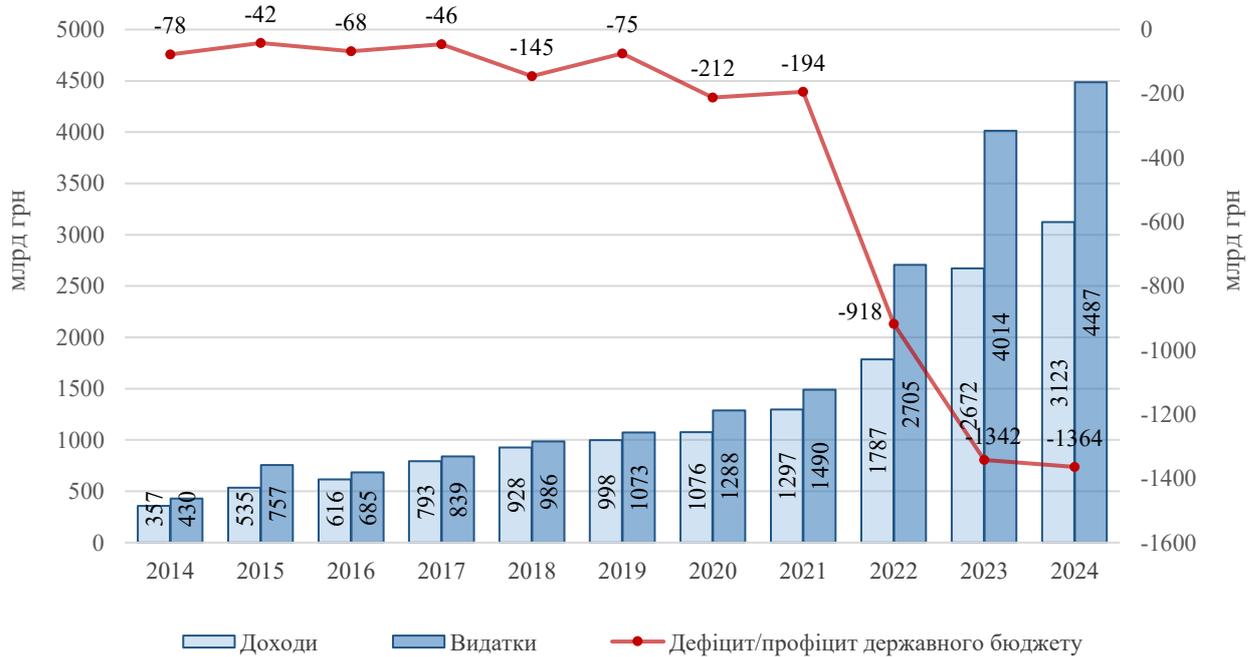

Рис. 2.14. Динаміка доходів, видатків та сальдо державного бюджету України за 2014-2024 рр.

* Складено автором на основі [47]

Протягом досліджуваного періоду державний бюджет України залишався в умовах сталого дефіциту, через перевищення видатків над доходами та сприяв навантаженню на систему управління публічними фінансами. Формування дефіциту державного бюджету протягом аналізованого періоду обумовлений скороченням обсягів виробництва та відповідне зниження податкових надходжень, слабкість податкової дисципліни та значна питома вага тіньової економіки, надмірні державні асигнування за окремими статтями, зокрема

витрати на функціонування управлінського апарату. Скорочення бюджетних надходжень у поєднанні зі зростанням державних витрат провокує дефіцит бюджету та виступає фактором інфляційного процесу. Попри певне збільшення бюджетних надходжень, витрати продовжували перевищувати доходи, що особливо проявлялося у 2022-2024 роках, зумовленими пріоритетними потребами фінансування оборонних витрат у зв'язку з військовою агресією, зросли витрати на соціальний захист населення, а саме підтримка внутрішньо переміщених осіб, допомогу малозабезпеченим верствам населення та відновлення інфраструктури.

У період бюджетного дефіциту вагомим чинником стабілізації дохідної частини державного бюджету виступає великий бізнес. Роль фіскального внеску від великих платників податків особливо зросла в умовах повномасштабної війни та соціально-економічних обставин, які створили додаткове навантаження на фінансову систему держави. Для оцінки взаємозв'язку між макроекономічними процесами та податковими надходженнями від великого бізнесу у 2014-2024 роках, варто проаналізувати динаміку номінального валового внутрішнього продукту України та обсяги платежів до державного бюджету, представлені на рисунку 2.15.

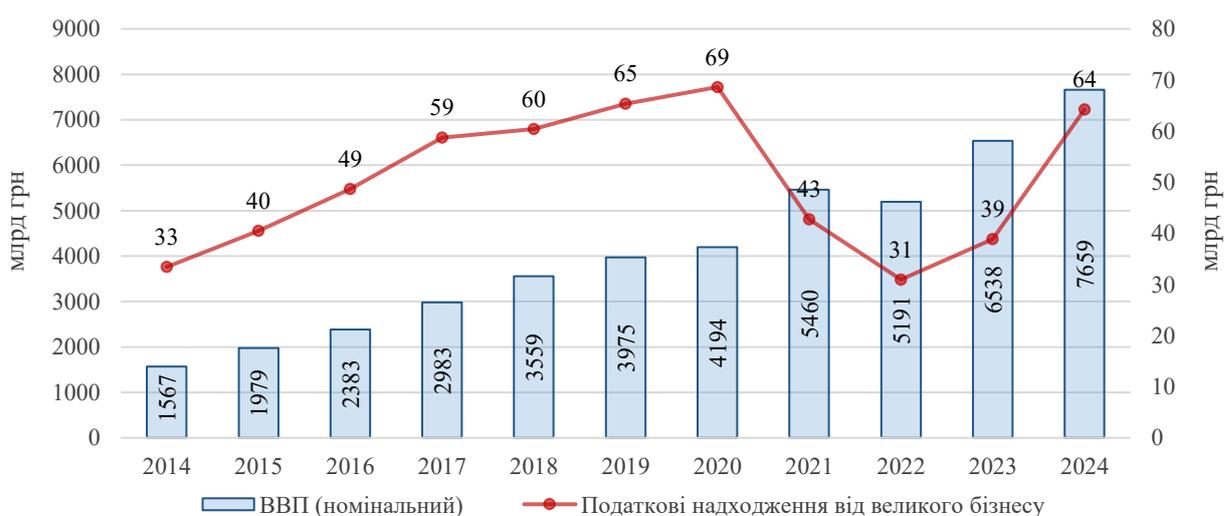

Рис. 2.15. Динаміка ВВП та податкових надходжень від великого бізнесу до державного бюджету України за 2014-2025 рр.

* Складено автором на основі [42, 46]

Аналіз динаміки номінального ВВП та податкових надходжень від великого бізнесу до державного бюджету України підтверджує взаємозв'язок, який впливає на фінансову стабільність країни.

У період 2014-2020 років зафіксовано послідовне зростання податкових платежів від великого бізнесу, маючи прямий зв'язок з позитивною динамікою ВВП. У 2017 році надходження від великих платників податків перевищувало 50% загального обсягу податкових платежів, забезпечуючи більшу частину бюджетних надходжень. З початком повномасштабної військової агресії у 2022 році, скоротився номінальний ВВП України та зменшилися надходження від великого бізнесу. Економічна нестабільність того періоду викликала спад виробничої активності, зниження обсягів продажів та загальне ослаблення фінансової спроможності підприємств, в результаті обсяг бюджетних надходжень зменшився. Великі платники податків продовжують формувати значну частку бюджетних доходів, забезпечуючи фінансову стабільність. З 2023 року економіка почала відновлюватися завдяки адаптації бізнесу до нових умов та державною підтримкою галузей, які сприяли відновленню виробничої активності.

Рівень інфляції та державний борг України взаємозалежні та визначають умови функціонування великого бізнесу та його спроможність забезпечувати стабільні податкові надходження.

Зростання інфляції знижує купівельну спроможність населення, скорочує ділову активність і послаблює фінансові результати підприємств, що відображається на надходженнях до бюджету. Високий рівень державного боргу створює додаткове навантаження на бюджет, ускладнюючи бюджетне планування, посилюючи фіскальний тиск та обмежує можливості підтримки бізнесу.

На рисунку 2.16 показано зміни рівня інфляції та державного боргу, їхній вплив на фінансову стабільність країни та можливості великого бізнесу забезпечувати стабільні податкові надходження.

Рис. 2.16. Динаміка рівня інфляції та державного боргу в Україні за 2014-2024 рр.

* Складено автором на основі [48-49]

Великий бізнес забезпечує значну частину бюджетних надходжень, але його податкова спроможність змінюється під впливом загальноекономічних процесів. Упродовж 2014-2024 років рівень інфляції та державний борг України змінювалися нерівномірно, створюючи додаткові виклики для фінансової стабільності та функціонування великого бізнесу. Пікові значення інфляції та припадали на періоди 2014-2015 років, зумовлені девальвацією національної валюти, зростанням цін на енергоносії, порушенням виробничих ланцюгів на тлі воєнних дій на сході країни, а також емісією гривні для покриття бюджетних потреб. У 2022-2023 роках новий виток інфляції спричинений повномасштабним вторгнення Російської Федерації, спровокувавши логістичні збої, дефіцит товарів і послуг, зростання витрат на безпеку та оборону, зниження пропозиції на внутрішньому ринку, а також активне використання Національним банком України механізмів прямого фінансування державного бюджету. Зростання державного боргу також спостерігається у періоди фінансової нестабільності – 2014-2015 роках у зв'язку з необхідністю фінансової підтримки банківської системи, проведенням макроекономічної стабілізації та підтримкою соціальних

виplat, а також у 2022-2024 роках – через потребу фінансування оборонних та гуманітарних потреб під час війни, що супроводжувалося активним залученням зовнішніх кредитів і грантів.

Необхідно далі встановити наявність щільності зв'язку між податковими надходженнями від великого бізнесу та державним бюджетом України. Подальший аналіз зосереджується на оцінці виявлення взаємозв'язку між податковими надходженнями, які акумулюються від суб'єктів великого бізнесу та державним бюджетом України. Мета полягає у виявленні та кількісному визначенні ступеня кореляції, а також оцінці частки участі великого бізнесу у формуванні бюджетних доходів.

Кореляційний аналіз реалізовано за допомогою функціональних можливостей програмного забезпечення Microsoft Excel, інструмент обрано через його доступність, простоту інтерфейсу та можливість проведення базових статистичних обчислень.

У таблиці 2.4 наведено вихідні статистичні дані, які слугують базою для проведення кореляційно аналізу.

Таблиця 2.4

Вихідні дані для кореляційно аналізу

Роки	Дефіцит/профіцит державного бюджету України, млрд грн	Податкові надходження від великого бізнесу, млрд грн
1	2	3
2014	-78,05	33,45
2015	-42,22	40,47
2016	-68,47	48,69
2017	-45,97	58,74
2018	-144,78	60,41
2019	-74,62	65,37
2020	-212,00	68,62
2021	-193,79	42,72
2022	-918,03	30,96
2023	-1342,40	38,84
2024	-1363,90	64,21

* Складено автором на основі [42, 47]

З метою наочного уявлення характеру зв'язку між досліджуваними змінними побудовано діаграму розсіювання для оцінки напрямку і щільності зв'язку між показниками (рис. 2.17).

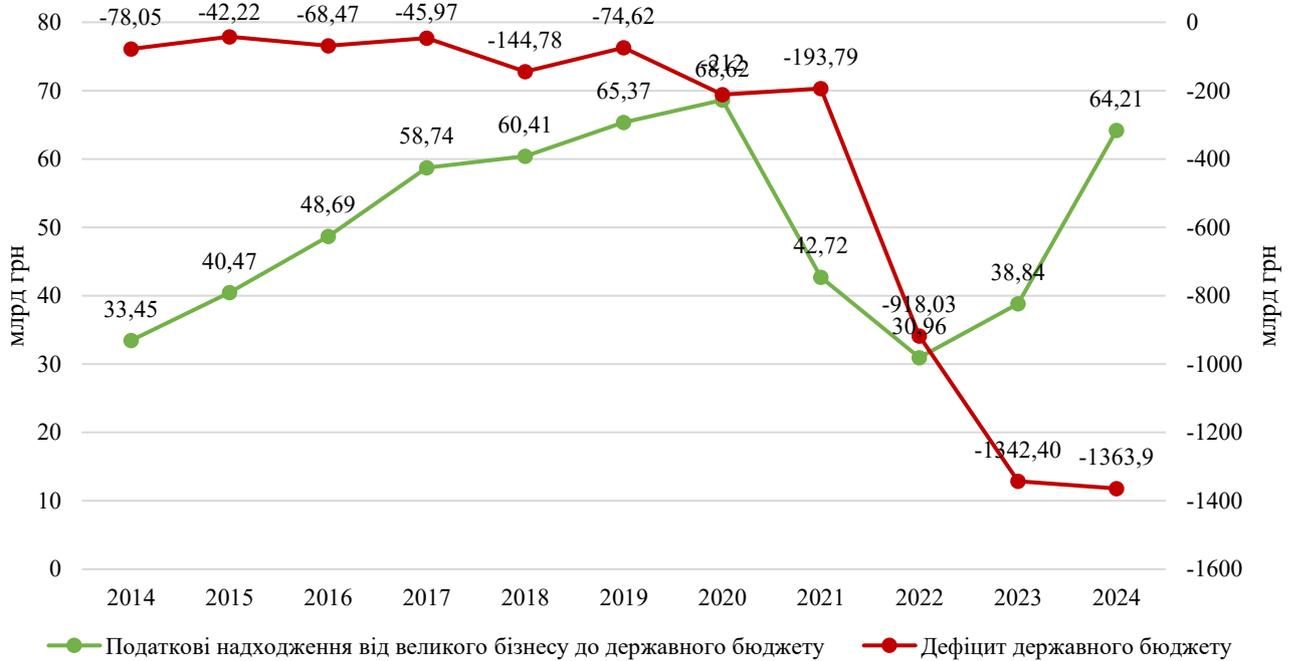

Рис. 2.17. Динаміка податкових надходжень від великого бізнесу та дефіциту державного бюджету України за 2014-2024 рр.

* Складено автором на основі [42, 47]

На графіку простежується різноспрямована динаміка двох показників. У період з 2014 по 2020 рік податкові надходження від великого бізнесу мали тенденцію до зростання, але рівень бюджетного дефіциту залишався відносно помірним. Починаючи з 2021 року, на тлі посилення зовнішніх шоків, а саме початок повномасштабної війни, дефіцит бюджету різко зріс, досягнувши пікових значень у 2022-2024 роках, тоді як надходження від великого бізнесу зменшилися. Аналіз ілюструє взаємозв'язок між податками від великого бізнесу та можливістю держави забезпечувати податкову стабільність.

На основі даних з таблиці 2.4 обчислено допоміжні параметри, необхідні для визначення коефіцієнта кореляції, результати представлені у таблиці 2.5.

Допоміжна таблиця для встановлення зв'язку між показниками податкових надходжень від великого бізнесу та державним бюджетом України

Роки	Податкові надходження від великого бізнесу, X_i	Дефіцит державного бюджету, Y_i	$X_i \times Y_i$	X_i^2	Y_i	$X_i - \bar{X}$	$(X_i - \bar{X})^2$	$Y_i - \bar{Y}$	$(Y_i - \bar{Y})^2$
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2014	33,45	-78,05	-2610,77	1118,90	-87622113	-16,78	281,42	329,61	108640,95
2015	40,47	-42,22	-1708,64	1637,82	-87622113	-9,76	95,17	365,44	133544,40
2016	48,69	-68,47	-3333,80	2370,72	-87622113	-1,54	2,36	339,19	115048,01
2017	58,74	-45,97	-2700,28	3450,39	-87622113	8,51	72,50	361,69	130817,68
2018	60,41	-144,78	-8746,16	3649,37	-87622113	10,18	103,72	262,88	69104,46
2019	65,37	-74,62	-4877,91	4273,24	-87622113	15,14	229,36	333,04	110913,83
2020	68,62	-212,00	-14547,44	4708,70	-87622113	18,39	338,36	195,66	38281,77
2021	42,72	-193,79	-8278,71	1825,00	-87622113	-7,51	56,33	213,87	45739,21
2022	30,96	-918,03	-28422,21	958,52	-87622113	-19,27	371,16	-510,37	260480,32
2023	38,84	-1342,40	-52138,82	1508,55	-87622113	-11,39	129,63	-934,74	873743,97
2024	64,21	-1363,90	-87576,02	4122,92	-87622113	13,98	195,57	-956,24	914400,15
Σ	552,48	-4484,23	-214940,76	29624,13	-963843247	0,00	1875,57	0,00	2800714,75

Теоретично варто вважати, що податкові надходження від великого бізнесу (X) впливають на державний бюджет України (Y) і між ними існує зв'язок.

Залежність можна охарактеризувати прямою лінією, яку математично зображують за допомогою формули:

$$Y = a + bx \quad (2.1)$$

Необхідно знайти рівняння прямої. Для цього необхідно розрахувати коефіцієнт регресії a і b та скласти систему рівнянь:

$$\begin{cases} \sum y = n \times a + b \sum x \\ \sum xy = a \sum x + b \sum x^2 \end{cases} \quad (2.2)$$

Параметри для системи рівнянь розв'язують наступним чином:

$$\begin{cases} a = \frac{\sum y - b \sum x}{n} \\ b = \frac{n \sum xy - \sum x \times \sum y}{n \cdot \sum x^2 - (\sum x)^2} \end{cases} \quad (2.3)$$

Між досліджуваними показниками необхідно визначити щільність зв'язку між податковими надходження від великого бізнесу та державним бюджетом України за допомогою парного коефіцієнта кореляції:

$$r = \frac{\overline{X \times Y} - \bar{X} \times \bar{Y}}{\delta_x \times \delta_y} \quad (2.4)$$

$$\overline{X \times Y} = \frac{\sum X \times Y}{n}, \quad \bar{X} = \frac{\sum X}{n}, \quad \bar{Y} = \frac{\sum Y}{n}, \quad (2.5)$$

$$\delta_x = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{n}}, \quad \delta_y = \sqrt{\frac{\sum (Y - \bar{Y})^2}{n}}, \quad (2.6)$$

Взаємозв'язок між податковими надходженнями від великого бізнесу та їхній вплив на формування державного бюджету України досліджено шляхом кореляційного аналізу з використанням Microsoft Excel («Аналіз даних/Кореляція»), результати представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Матриця коефіцієнтів кореляції

	Надходження	Дефіцит
Надходження	1	0,14
Дефіцит	0,14	1

За результатами кореляційного аналізу встановлено, що коефіцієнт кореляції Пірсона між податковими надходженнями від великого бізнесу та дефіцитом державного бюджету України за 2014-2024 роки становить 0,14, маючи слабкий, але позитивний взаємозв'язок між досліджуваними змінними. Зростання надходжень від великого бізнесу має потенціал частково впливати на зменшення обсягів дефіциту, проте цей вплив є обмеженим та не визначальним.

Бюджетний дефіцит формується під впливом багатьох чинників, де вирішальну роль відіграють структура та динаміка державних витрат, обсяги запозичень, інфляційні процеси, валютні коливання та загальні макроекономічні процеси. У періоди економічної нестабільності, навіть за умов зростання податкових надходжень від великого бізнесу, високі витрати, зокрема оборонного та соціального характеру, впливають на розмір дефіциту бюджету.

Податкові надходження від великого бізнесу формують значну частину дохідної частини бюджету, проте раціональне управління державними видатками та борговими зобов'язаннями вимагають посиленої уваги.

Отже, аналіз впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України показує, що великий бізнес забезпечує значну частку податкових надходжень, необхідних для наповнення державного бюджету. Коефіцієнт кореляції між податковими надходженнями від великого бізнесу та бюджетним дефіцитом має слабкий характер, що обмежує вплив надходжень на зменшення дефіциту.

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячений комплексному аналізу сучасного стану великого бізнесу в Україні та визначенню його ролі у формуванні бюджетної системи держави, особливо в умовах безпрецедентних викликів, викликаних повномасштабною збройною агресією. Дослідження охоплює динаміку розвитку, структурні трансформації, географічний розподіл, функціональну ефективність, внесок у зайнятість та податкові надходження, що в результаті дозволило сформуванню уявлень про вплив великого підприємництва на фінансову стабільність країни.

Виявлено, що сучасний етап трансформації економічної системи України характеризується зменшенням кількості великих підприємств у 2022 році внаслідок повномасштабної агресії, проте у 2023 році спостерігається відновлення та адаптивність великого бізнесу.

Фіскальна роль великого бізнесу забезпечує понад половину всіх податкових відрахувань до державного бюджету, як у довоєнний період, так і під час війни. Бюджетоутворююча роль важлива для підтримки фінансової стабільності, оборони та соціального захисту. Структура податкових надходжень від великого бізнесу показав переважання ПДВ, податку на прибуток та ПДФО. Регіональний розподіл фіскальних надходжень асиметричний, з концентрацією у столиці та безпечних регіонах.

Кореляційний аналіз підтвердив позитивний, але слабкий зв'язок між податковими надходженнями та державним бюджетом країни, через формування та фінансування військових видатків.

В умовах економічної нестабільності ефективність податкової політики визначає фінансову стабільність держави. Політика має бути орієнтована на стимулювання діяльності великих платників податків, оптимізацію податкового навантаження та забезпечення прозорих механізмів адміністрування надходжень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ВПЛИВУ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ У ЗМІЦНЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

3.1. Стратегічні напрями взаємодії держави та великого бізнесу для зміцнення фінансової стабільності

В умовах повномасштабної збройної агресії та очікуваної масштабної післявоєнної реконструкції, формування раціональних стратегічних напрямів взаємодії держави та великого бізнесу набуває першочергового значення для зміцнення фінансової стабільності України.

Державно-приватне партнерство розглядається як форма довгострокової взаємодії між державними органами або органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного сектору. Основною метою співпраці є реалізація проєктів суспільного значення, що передбачають залучення приватних ресурсів – фінансових, управлінських, технологічних, з метою підвищення надання публічних послуг та відновлення інфраструктурних об'єктів. У порівнянні з традиційними механізмами державних закупівель, державно-приватне партнерство передбачає не тільки спільне фінансування, а й розподіл ризиків, відповідальності та функціональних повноважень між сторонами. З огляду на післявоєнні виклики, розвиток даного партнерства сприятиме фінансовій стабільності держави та зростанню, тим самим зменшуючи навантаження на державний бюджет [52].

Законодавче регулювання державно-приватного партнерства в Україні започатковано з ухваленням Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI. У документі визначено основні принципи, форми й умови партнерства, а також правові засади розподілу ризиків, зобов'язань та фінансування спільних проєктів [53].

У процесі відновлення країни після масштабних доцільно виокремити напрями, у яких залучення великого бізнесу через механізми державно-

приватного партнерства сприятиме зміцненню фінансової стабільності. До сфер відноситься розвиток транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури, систем охорони здоров'я та освіти, цифрових сервісів, і звичайно, оборонно-промислового комплексу.

Систематизоване представлення механізмів державно-приватного партнерства в окреслених напрямках наведено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Механізми державно-приватного партнерства у пріоритетних сферах відновлення

* Складено автором на основі [52]

Узагальнення дозволило сформуванню функціональної моделі механізму державного регулювання у сфері державно-приватного партнерства, подано на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Функціональна складова механізму державного регулювання у сфері державно-приватного партнерства

На основі теоретичних концепцій державно-приватного партнерства доцільно обґрунтувати формування взаємодії між державним і приватним секторами, що представлені на рисунку 3.3.

Рис. 3.3. Взаємодія між суб'єктами державно-приватного партнерства

* Складено автором на основі [53]

Формування взаємодії держави і приватного сектору розглядається як умова для активізації економічного розвитку та подолання викликів, що постають перед національною економікою.

Урядові стратегічні програми розвитку акцентують увагу на впровадженні інституту державно-приватного партнерства як ефективного механізму модернізації та відновлення національної економіки. Міжнародна агенція з технічної допомоги, а саме USAID, яка ініціювала «Програму розвитку державно-приватного партнерства», підкреслює значення інструменту державного регулювання [54].

Практичне застосування державно-приватного партнерства в Україні демонструє роль у реалізації стратегічних проєктів, в умовах бюджетного дефіциту (табл. 3.1).

Перелік проєктів ДПП в Україні (за даними Світового Банку)

Сектор	Загальна сума інвестицій, млн дол. США
1	2
Електроенергетика	1700,86
СЕС «Дунайська», Active Solar	168,00
СЕС «Ліманська», Active Solar	0,00
СЕС «Митяєво», Active Solar	123,00
СЕС «Приозерна», Active Solar	0,00
СЕС «Старокозача», Active Solar	167,50
СЕС «Вознесенськ», Active Solar	0,00
СЕС «Охотникове», Active Solar	200,00
СЕС «Перове», Active Solar	411,80
СЕС «Роднікове», Active Solar	25,00
Ботіївська ВЕС, ДТЕК	458,00
Новоазовська ВЕС I та II фази	118,40
Новоросійська ВЕС	16,20
СЕС «Гнатків», Rengy	0,00
СЕС «Глибочок», Rengy	5,40
СЕС «Пороги», Rengy	7,50
ІКТ	88,50
Телесистеми України (скасовано)	88,50
Морські порти	280,00
Odessa Terminal Holdco Limited	130,00
Зерновий термінал порту «Южний»	150,00
Водопостачання та водовідведення	202,00
Ліганськвода	102,00
Одеса водоканал	100,00
Загалом	2271,36

* Складено автором на основі [54]

Кейси ілюструють, як партнерство держави та великого бізнесу стають важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності та відновлення в умовах війни.

Серед реалізованих проєктів варто виділити концесійні угоди морських портів «Ольвія» та «Херсон», укладені у 2020 році. Приватні суб'єкти господарювання оперували у розвиток інфраструктури та модернізацію об'єктів, які збільшили обсяг перевалки вантажів, підвищили фінансову стабільність, забезпечивши додаткові надходження до державного та місцевих бюджетів. Великий бізнес, залучений до цих проєктів, фактично взяв фінансове навантаження, яке раніше повністю покладалося на бюджет.

У секторі відновлюваної енергетики протягом останніх років було реалізовано масштабні проєкти зі створення сонячних і вітрових електростанцій, до яких були залучені провідні енергетичні компанії. Вкладені інвестиції частково компенсували втрати у паливно-енергетичному балансі та зменшили залежність від імпортованих ресурсів. Під час масованих атак на енергетичну інфраструктуру великі підприємства активно залучали ресурси для відновлення пошкоджених об'єктів, оновленню мереж і впровадженню альтернативних джерел енергії.

Окремі ініціативи стосувалися відновлення залізничної інфраструктури. Залучення приватного капіталу до оновлення рухомого складу та реконструкції ділянок магістралей покращило логістичні потоки, зменшили експлуатаційні витрати та забезпечити безперервність економічних процесів.

Участь великого бізнесу у реалізації стратегічних проєктів сприяє підтримці фінансової стабільності держави в умовах воєнного стану та поступового відновлення національної економіки.

Станом на 1 січня 2025 року в Україні укладено 200 договорів у межах державно-приватного партнерства. Із цієї кількості активно реалізується лише 22, серед яких 9 концесійних договорів, 6 угод про спільну діяльність та 7 інших форм партнерства. Решта 167 договорів залишаються нереалізованими: 114 фактично не виконуються, а 53 припинили дію у зв'язку з розірванням або завершенням строку. Окремо 11 проєктів призупинено через наслідки збройної агресії Російської Федерації.

Незважаючи на наявні виклики та відносно низький відсоток реалізованих проєктів державно-приватного партнерства, успішні кейси співпраці з великим бізнесом переконливо підтверджують вплив на забезпечення фінансової стабільності. Зазначена вказує на доцільність подальшого розвитку аналогічних ініціатив з метою зміцнення фінансової стабільності та відновлення України після війни.

На рисунку 3.4 представлено актуальний розподіл договорів, укладених у межах програми, які перебувають у стані реалізації.

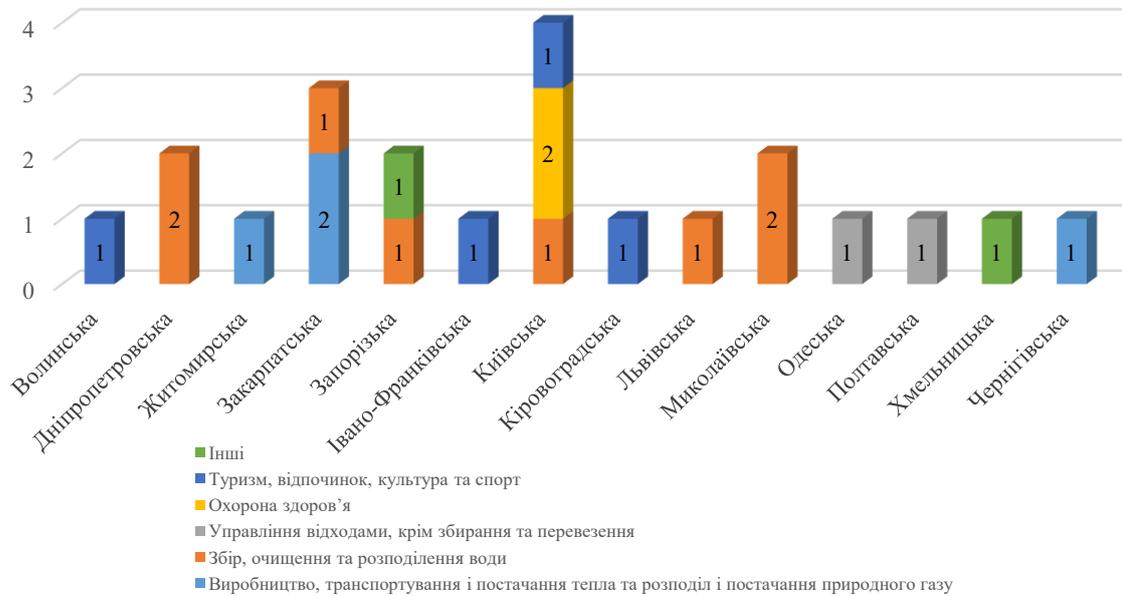

Рис. 3.4. Кількісний розподіл договорів, що реалізуються станом на 01.01.2025, шт.

* Складено автором на основі [56]

У практиці реалізації державно-приватного партнерства застосовуються організаційно-правові моделі. Кожна з яких характеризується специфічним механізмом розподілу повноважень, ризиків, тривалості проекту та обсягів інвестиційного залучення. Стратегічно обґрунтований вибір відповідної моделі впливає на результат взаємодії держави з великим бізнесом у контексті зміцнення фінансової стабільності.

Обґрунтований вибір моделі державно-приватного партнерства забезпечує оптимізацію механізмів залучення приватного капіталу, сприяє раціональному перерозподілу фінансових ризиків від держави до приватного сектора та підвищує загальне використання наявних ресурсів.

У таблиці 3.2 наведено порівняльний аналіз найбільш поширених моделей державно-приватного партнерства з урахуванням умов, притаманних українському економічному середовищу. Для укладання порівняльної характеристики використано дані Міністерства економіки України, Міністерства фінансів, Фонду державного майна, а також аналітичні матеріали міжнародних фінансових установ (ЄБРР, Світовий Банк) [54].

Порівняльний аналіз переваг та недоліків моделей державно-приватного партнерства для України

Модель	Характеристика	Переваги для України	Недоліки для України
1	2	3	4
Концесія	Делегування права на створення або управління об'єктом інфраструктури приватному партнеру на визначений період із правом отримання доходу від його експлуатації.	Отримання значних інвестицій; підвищення ефективності управління; впровадження інновацій; отримання концесійних платежів.	Монополізація ринку, складність управління якістю та ціноутворенням, ризик недоотримання запланованих доходів.
Спільні підприємства	Створення юридичної особи із залученням державного й приватного капіталу для проєкту.	Розподіл ризиків та інвестицій, спільне управління ресурсами.	Проблеми з прийняттям рішень; можливі конфлікти інтересів.
Контракти управління/оренди	Приватний партнер здійснює управління або оренду державного об'єкта, не беручи на себе інвестиційні зобов'язання, але відповідальний за його належне функціонування.	Покращення операційного управління; збереження об'єкта у державній власності.	Обмежені інвестиції у розвиток і модернізацію.
«Будівництво-Експлуатація-Передача» (ВОТ/ВТО)	Приватний партнер фінансує будівництво об'єкта, експлуатує його протягом визначеного періоду (20-30 років) з метою отримання доходу, а потім передає об'єкт у державну власність.	Залучення капіталу та сучасних технологій; зменшення фінансового навантаження на бюджет під час будівництва; забезпечення якості будівництва.	Довгострокові державні зобов'язання; ризик запровадження високих тарифів для кінцевих споживачів, а також складність юридичного супроводу.

* Складено автором на основі [53]

Порівняльна характеристика моделей державно-приватного партнерства визначається природою конкретного проєкту, його масштабом, рівнем супутніх ризиків і механізмом розподілу обов'язків між державою та великим бізнесом. Для реалізації капіталомістких ініціатив у сфері інфраструктури перевага, як правило, надається концесійним механізмам і моделі BOT (будівництво-експлуатація-передача), яка забезпечує концентрацію приватного капіталу на довгостроковій основі. Контракти управління або створення спільних підприємств можуть бути використанні для ефективності наявних об'єктів.

Наступною взаємодією держави та великого бізнесу є механізми, спрямовані на забезпечення виробничої безперервності та підтримки фінансової стабільності, а саме підтримка підприємств в період війни та високої невизначеності.

Для деталізації конкретних видів державної підтримки релокованих великих підприємств та заходів з підвищення їхньої стабільності, нижче наведено таблицю 3.3.

Таблиця 3.3

Рекомендації щодо державної підтримки релокованих великих підприємств за видами підтримки

Вид підтримки	Опис та заходи	Очікуваний результат для великого бізнесу
1	2	3
Фінансова підтримка релокації	Пільгове кредитування на транспортування обладнання та відновлення виробничих потужностей; гранти на придбання нового обладнання в безпечних регіонах; часткове відшкодування орендної плати за перші місяці.	Пришвидшення запуску виробничих процесів; забезпечення стабільних податкових надходжень.
Логістична та інфраструктурна підтримка	Сприяння в організації та підключенні до необхідних комунікацій; забезпечення транспортування сировини та готової продукції; розвиток транспортної інфраструктури в регіонах приймання.	Скорочення операційних витрат; безперервність виробничого процесу та підтримка експортної діяльності.
Страховання воєнних ризиків	Створення державного фонду страхування або механізму гарантування, що покриває ризики руйнувань, переривання бізнесу; співпраця з міжнародними страховими компаніями та гарантійними агенціями.	Збільшення інвестиційної привабливості; залучення нового капіталу; відновлення зруйнованих активів; збереження податкових надходжень.

Продовження таблиці 3.3

1	2	3
Адаптація та диверсифікація	Консультаційні послуги з питань виходу на нові ринки; грантові програми для розробки та впровадження інноваційних продуктів і технологій.	Забезпечення конкурентоспроможності; розширення продуктового асортименту, нові експортні можливості; зростання обсягів продажів і податкових надходжень.
Кадрова підтримка	Перекваліфікація персоналу; програми з працевлаштування ветеранів і внутрішньо переміщених осіб; часткова компенсація витрат на підготовку нових спеціалістів.	Збереження та розвиток людських ресурсів; забезпечення підприємств кваліфікованими працівниками; підтримка соціальної стабільності.

* Складено автором на основі [56]

Запропоновані рекомендації щодо державної підтримки релокованих великих підприємств та підвищення їх стабільності вказують на потребу в комплексному підході. Перелічені основні компоненти підтримки взаємодіють для забезпечення суб'єктам великого бізнесу здатності долати кризові явища та краще функціонування. Даний підхід гарантує стабільне формування доходів і податкових надходжень.

Отже, взаємодія держави та великого бізнесу, що базується на розвитку механізмів державно-приватного партнерства та цілеспрямованих програм підтримки є передумовою для сталого відновлення та зростання національної економіки.

3.2. Удосконалення податкових політики щодо великого бізнесу для забезпечення стабільних надходжень до бюджету

Оподаткування великого бізнесу виконує практичну функцію наповнення бюджету та забезпечення фінансування державних програм. У сучасній економіці великі компанії володіють значними фінансовими, кадровими та технологічними ресурсами, що робить податкову дисципліну даного сектора важливим чинником фінансової стабільності та справедливого розподілу

ресурсів. В умовах економічної перебудови та поступової інтеграції у глобальні ринки питання оподаткування великого бізнесу в Україні залишається відкритим і чутливим. Необхідне не лише технічне вдосконалення податкових інструментів, а й комплексне осмислення зв'язків між податковим навантаженням, інвестиційною активністю та очікуваннями суспільства.

Податкова система України у сфері регулювання великого бізнесу продовжує функціонувати в умовах нестабільності та законодавчих трансформацій. Великі підприємства залишаються основними платниками податків, які забезпечують вагомому частку державних доходів, однак їх податкове навантаження формується за рахунок великої кількості різноманітних зобов'язань. А саме включаючи про податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акциз, рентні платежі, податки на майно тощо. Дана багатокомпонентна система оподаткування вимагає високої якості адміністрування, узгодженості між окремими податковими режимами та чіткої правової регламентації.

Наприкінці 2024 року було ухвалено зміни до податкового законодавства, які охоплювали як специфічні галузеві аспекти, так і загальні принципи податкового регулювання. Відповідні положення були закріплені у Законі України від 10 жовтня 2024 року № 4015-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану». Закон був підписаний Президентом України 28 листопада 2024 року та офіційно набрав чинності з 1 грудня 2024 року, хоча окремі його положення почали застосовуватися пізніше – з 1 січня 2025 року (табл. 3.4).

Суттєвим чинником, який впливає на ефективність податкової системи, залишається можливість впливу великих корпорацій на формування законодавчих норм. Ухвалення рішень, що відповідають вузькогалузевим або корпоративним інтересам, часто призводить до появи нерівномірного розподілу податкового тягаря, зростання фіскальних ризиків та деформації конкурентного середовища [58]. Застосування індивідуальних преференцій, спеціальних

режимів або відстрочок сплати податків суперечить принципам податкової нейтральності та загальної рівності платників перед законом.

Таблиця 3.4

Податкові зміни для корпоративного сектору України

Податкова політика	Було	Стало (з 01.01.2025)	Вплив на великий бізнес
1	2	3	4
Податок на прибуток підприємств	Базова ставка 18%	Базова ставка 25%	Пряме збільшення податкового навантаження для банків, лізингових, кредитних та інших фінансових компаній.
Податок на виведений капітал для резидентів «Дія.Сіті»	Пенсійні внески за недержавним пенсійним забезпеченням та страхові платежі за добровільним медичним страхуванням на користь працівників та гіг-спеціалістів підлягали оподаткуванню.	Пенсійні внески за недержавним пенсійним забезпеченням та страхові платежі за добровільним медичним страхуванням на користь працівників та гіг-спеціалістів звільнюються від оподаткування.	Податковий стимул для ІТ-сектору, що заохочує інвестиції у соціальний пакет для співробітників та гіг-спеціалістів.
Військовий збір	1,5% від доходу	5% від доходу	Юридичні особи на спрощеній системі (якщо вони не «великий» бізнес за критеріями, але юридичні особи) починають сплачувати військовий збір, що збільшує їхнє податкове навантаження.
Максимальна база нарахування ЄСВ	15 мінімальних зарплат (120 тис. грн)	20 мінімальних зарплат (160 тис. грн)	Збільшення максимального розміру ЄСВ, який сплачує великий бізнес за високооплачуваних працівників. Підвищує податкове навантаження на фонд оплати праці для великих компаній з високими зарплатами.

* Складено автором на основі [61]

Поширеною практикою серед великих платників податків залишається використання схем податкової оптимізації, зокрема шляхом маніпуляцій із

трансфертним ціноутворенням, здійснення операцій через юрисдикції зі сприятливим режимом оподаткування, застосування надмірного обсягу податкових пільг. Маніпуляційні дії знижують ефективність податкового регулювання, підривають довіру до фіскальної системи та призводять до недоотримання бюджетних ресурсів.

Розв'язання зазначених проблем вимагає зміцнення інституційної спроможності податкових органів, модернізації процедур адміністрування та впровадження цифрових інструментів для моніторингу операцій платників. Паралельно необхідним є підвищення рівня міжвідомчої координації між фіскальними та правоохоронними структурами з метою ефективної протидії зловживанням.

Часті зміни податкового законодавства, недосконалість норм та відсутність стабільності у правовому полі створюють додаткову невизначеність для бізнесу. Великим інвесторам складно формувати довгострокові фінансові стратегії в умовах постійних законодавчих змін. Стабільність, прозорість та передбачуваність податкових правил є важливими чинниками для підтримки інвестиційної активності та розвитку економіки загалом.

Підвищення фіскальної ефективності можливе за умови системного удосконалення податкової політики. Упорядкування податкових процедур, зменшення можливостей для ухилення від сплати податків, забезпечення рівності платників та ліквідація вибіркового підходу до оподаткування створюють підґрунтя для зростання податкових надходжень без підвищення ставок. Згідно з аналітичними оглядами провідних бізнес-асоціацій, серед пріоритетів для розвитку економіки у 2025 році визначаються посилення верховенства права, забезпечення прозорості державної політики та зниження рівня корупції. Усі складові безпосередньо пов'язані із формуванням справедливої, стабільної та ефективної податкової системи [59].

Міжнародний досвід формування податкової політики демонструє необхідність постійного вдосконалення систем оподаткування, особливо щодо регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Світові економіки

впроваджують низку реформ, спрямованих на протидію розмиванню податкової бази та виведенню прибутку, серед яких роль відіграють ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в рамках проекту BEPS. Дані заходи включають встановлення правил для контрольованих іноземних компаній, обмеження «тонкої капіталізації», підвищення прозорості через автоматичний обмін податковою інформацією та вдосконалення трансфертного ціноутворення. Країни Європейського Союзу працюють над гармонізацією податкового законодавства, впроваджуючи єдині правила оподаткування ПДВ і посилюють механізми фінансового контролю для запобігання ухилення від сплати податків.

Приклади окремих держав демонструють різні підходи до організації податкової системи. Німеччина та Франція мають стабільні податкові системи з високим рівнем податкової культури і ефективним адмініструванням, де великі компанії забезпечують значні бюджетні надходження. У Сполучених Штатах Америки відбуваються регулярні реформи корпоративного оподаткування, спрямовані на збалансування стимулів для внутрішніх інвестицій із запобіганням виведенню капіталу. Скандинавські країни, попри високий рівень податкового навантаження, відзначаються значним рівнем довіри до податкових органів, що забезпечує високу дисципліну платників. Застосування міжнародних підходів в українських умовах потребує адаптації з урахуванням національних особливостей, особливо у частині трансфертного ціноутворення та реалізації заходів BEPS.

Удосконалення податкової політики щодо великого бізнесу в Україні має ґрунтуватися на системному підході з акцентом на зміцнення адміністрування, перегляд податкових ставок і пільг, забезпечення прозорості, а також орієнтацію на сучасні міжнародні практики податкового регулювання.

Передусім важливо посилити механізми податкового адміністрування та контролю. Досягнення цього можливе шляхом подальшої цифровізації процесів, запровадження аналітичних систем для виявлення ризикових транзакцій, вдосконалення моніторингу операцій з ПДВ, а також інтеграції державних баз

даних. Особливу увагу слід приділити впровадженню автоматичного обміну податковою інформацією відповідно до міжнародних стандартів, що унеможливить приховування доходів поза межами юрисдикції. Підвищення ефективності аудиторських перевірок, орієнтованих на ризикові категорії платників, а також координація зусиль податкових і правоохоронних органів сприятимуть зміцненню податкової дисципліни.

Наступним елементом має стати перегляд системи податкових ставок і пільг. Доцільно здійснити ґрунтовний аналіз змін, які набули чинності наприкінці 2024 року, з огляду на їх вплив на фіскальні надходження, інвестиційне середовище та розвиток окремих секторів економіки. Результати аналізу дозволять скоригувати податкову політику відповідно до актуальних потреб держави й бізнесу. Необхідно провести оцінку ефективності діючих пільг для великих підприємств з метою виявлення тих, що не сприяють розвитку виробництва або створюють передумови для зловживань. Раціонально замість них впроваджувати чітко окреслені податкові стимули для підтримки інноваційної діяльності, модернізації, енергозбереження та експорту. Заходи можуть включати пільгові умови оподаткування реінвестованого прибутку, інвестиційні податкові кредити або прискорену амортизацію капіталовкладень [60].

Особливого значення набуває вдосконалення підходів до трансфертного ціноутворення. Основні проблеми у цій сфері пов'язані з обмеженими можливостями контролю, недостатньою інформаційною базою та браком кваліфікованих спеціалістів. Розв'язання проблем можливе шляхом розширення переліку контрольованих операцій, встановлення більш жорстких вимог до звітності з трансфертного ціноутворення, збільшення фінансової відповідальності за порушення, а також запровадження механізму узгодження цін (АРА), який широко використовується у міжнародній практиці.

Забезпечення прозорості та підзвітності в податкових питаннях передбачає функціонування публічного реєстру бенефіціарних власників, підвищення відповідальності за податкові правопорушення, а також гарантування правового

захисту інвесторів. Рекомендаційні елементи прямо впливають на рівень довіри до податкової системи та сприяють стабілізації фінансового середовища.

З метою систематизації основних підходів до вдосконалення податкової політики щодо великого бізнесу було розроблено схематичну модель, яка узагальнює взаємозв'язок між наявними проблемами, стратегічними напрямками реформування та очікуваними результатами (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Схематична модель удосконалення податкової політики щодо великого бізнесу

* Складено автором на основі [60]

Наведена схема візуалізує взаємозалежність між основними проблемами податкової системи, запропонованими напрямками реформування та їхнім потенційним впливом на економічне середовище. Кожен блок демонструє окрему складову інтегрованої моделі податкової політики щодо великого бізнесу.

Додатковим елементом удосконалення податкової політики є зниження рівня адміністративного навантаження на великі підприємства та підвищення загального рівня податкової культури. Досягнення зазначених цілей можливе шляхом раціоналізації форм та періодичності податкової звітності в межах допустимого рівня контролю, організації системної інформаційно-роз'яснювальної роботи серед представників бізнесу щодо норм податкового законодавства, а також через формування стабільного інституційного діалогу між платниками податків і контролюючими органами [60].

Удосконалення податкової політики щодо великого бізнесу має розглядатися не лише як фіскальний інструмент, але і як важливий елемент державної політики економічного розвитку. Стабільні, прозорі та прогнозовані податкові умови створюють сприятливе середовище для інвестицій, як вітчизняних, так і іноземних. В результаті це стимулює довгострокові інвестиції в капітал, модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій та створення нових робочих місць. Зростання інвестиційної активності великих підприємств безпосередньо впливає на темпи економічного зростання, підвищення продуктивності праці та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародних ринках. Ефективна податкова політика, що враховує як фіскальні потреби держави, так і інтереси бізнесу, сприяє формуванню збалансованої економічної системи, де великий бізнес є не лише джерелом податкових надходжень, а й активним рушієм інновацій та добробуту.

Отже, комплексний підхід до удосконалення податкової політики щодо великого бізнесу є стратегічно важливим для України. Підходи мають поєднуватися з посиленням податкового адміністрування через цифровізацію та міжнародний обмін інформацією, раціоналізацію податкових ставок та пільг з урахуванням їхньої ефективності, постійний аналіз впливу нових законодавчих ініціатив, а також подальше вдосконалення механізмів трансфертного ціноутворення. Головними покращеннями буде підвищення прозорості та відповідальності суб'єктів господарювання, а також формування сприятливого податкового середовища, що стимулює інвестиції в інновації. Дана

цілеспрямована та системна податкова політика щодо великого бізнесу є запорукою забезпечення стабільних та достатніх надходжень до державного бюджету та формування сприятливого інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення сталого економічного зростання України в довгостроковій перспективі.

Отже, у третьому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано механізми взаємодії держави та великого бізнесу, а також запропоновано шляхи вдосконалення податкової політики для забезпечення стабільних бюджетних надходжень. В умовах повномасштабної збройної агресії та післявоєнної відбудови України, ефективне залучення потенціалу великого бізнесу набуває першочергового значення для зміцнення фінансової стабільності держави.

Дослідження показало, що одним з основних інструментів такої взаємодії є державно-приватне партнерство (ДПП). форма співпраці дозволяє залучати приватні фінансові, управлінські та технологічні ресурси для реалізації проєктів суспільного значення, таких як розвиток транспортної, енергетичної, соціальної інфраструктури, охорони здоров'я, освіти, цифрових сервісів та оборонно-промислового комплексу. Окрему увагу приділено заходам державної підтримки великих підприємств у період війни та високої невизначеності, зокрема релокованих підприємств для забезпечення виробничої безперервності та підтримки економічної активності.

Наступним напрямом підвищення впливу великого бізнесу на фінансову стабільність держави визначено удосконалення податкової політики. Великі підприємства є основними платниками податків і відіграють вагомий роль у наповненні державного бюджету. Проте, існуюча податкова система характеризується нестабільністю законодавства, багатокомпонентністю зобов'язань та можливістю впливу великих корпорацій на формування податкових норм.

Запропонований комплекс заходів стимулюють довгострокові інвестиції, модернізацію виробництва, технологій та створення нових робочих місць.

ВИСНОВКИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи проведено теоретичне дослідження впливу великого бізнесу на фінансову стабільність держави. Сформовано розуміння концептуальних засад функціонування великого бізнесу в національній економіці, ідентифіковано загрози для фінансової стабільності та проаналізовано регуляторні механізми, що теоретично та практично спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави.

Насамперед, розглянуто концептуальні засади функціонування великого бізнесу. Діяльність суб'єктів підприємництва визначено як основу економічної активності, яка впливає на формування державного бюджету, створення робочих місць та підтримання фінансової стабільності. Проведено розмежування термінів «бізнес» та «підприємство», де останнє позиціонується як специфічна форма бізнес-діяльності, її рушійна сила. Встановлено, що великі підприємства характеризуються значною концентрацією ресурсів, вираженим ринковим впливом та складною організаційною структурою. Класифікація підприємств здійснюється на підставі критеріїв, визначених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Далі дослідження стосувалося загроз фінансовій стабільності великого бізнесу та способах їх поширення. Визначено поняття «фінансова стабільність». Як стан системи, що забезпечує її стійкість до зовнішніх негативних впливів, не допускаючи трансформації структурних характеристик та підтримуючи внутрішню збалансованість. Здійснено систематизацію загроз фінансовій стабільності великого бізнесу за походженням (зовнішні та внутрішні), природою та масштабом впливом через вплив військових дій на фінансову стабільність. Виявлено способи поширення фінансової нестабільності в умовах військової агресії, зокрема: фізичне руйнування критичної інфраструктури, вимушене переміщення населення, яке спричиняє дефіцит кваліфікованої

робочої сили та зниження сукупного попиту, а також зростання бюджетного дефіциту та державного боргу.

Проаналізовано механізми регулювання діяльності великих підприємств для забезпечення фінансової стабільності та економічної безпеки держави. Досліджено еволюцію нормативно-правової бази підприємницької діяльності в Україні, включаючи положення Закону України «Про підприємництво» та Господарського кодексу України. Детально охарактеризовано чинне законодавство, яке визначає критерії ідентифікації великих підприємств та різноманіття їх організаційно-правових форм. Визначено, що державне регулювання здійснюється як у прямій, так і в опосередкованих формах. Підкреслено специфіку регуляторного підходу до великого бізнесу порівняно з малим та середнім підприємництвом, з огляду на його значення в економіці та потенційні ризики. Розглянуто інституційні механізми забезпечення фінансової стабільності, де центральну роль відіграє Національний банк України, а також Рада з фінансової стабільності як міжвідомчий орган. Для гарантування економічної безпеки наголошено на антимонопольному контролі, забезпеченні прозорості структури власності та контролі за дотриманням податкового законодавства.

У другому розділі проведено оцінювання впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України. Аналіз охоплював тенденції розвитку великого підприємництва, роль великих платників податків у формуванні дохідної частини бюджету та їхній вплив на фінансову стабільність держави.

Вивчення тенденцій розвитку великого бізнесу в Україні виявило зміни у його структурі та географічному розподілі, особливо під впливом повномасштабного вторгнення. В результаті отримано зниження кількості великих підприємств у 2022 році, з відновлення у 2023 році. Простежено концентрацію великого бізнесу у переробній промисловості та оптовій і роздрібній торгівлі, через історично сформовану структуру економіки. Регіональний розподіл продемонстрував переміщення ділової активності до

столиці та відносно безпечних регіонів, тоді як у прифронтових та тимчасово окупованих областях кількість великих підприємств скоротилася або відсутня.

Оцінка ролі великих платників податків у формуванні дохідної частини бюджету показала провідну позицію як фіскальних агентів. Визначено поняття «великий платник податків» відповідно до Податкового кодексу України та наголошено на особливому адмініструванні цієї категорії суб'єктів. Дослідження динаміки податкових надходжень від великих платників податків виявило скорочення у 2022 році та подальше відновлення у 2024 році. Великий бізнес стабільно забезпечує понад половину всіх фіскальних відрахувань, підтверджуючи свою визначальну роль у наповненні дохідної частини бюджету.

Оцінка впливу великого бізнесу на фінансову стабільність України здійснена через аналіз динаміки бюджетних та макроекономічних показників. Проведено кореляційний аналіз між податковими надходженнями від великого бізнесу та дефіцитом державного бюджету України, який показав слабкий, але позитивний взаємозв'язок – 0,14. Зростання надходжень від великого бізнесу має потенціал частково впливати на зменшення обсягів дефіциту, проте вплив є обмеженим та не визначальним, оскільки бюджетний дефіцит формується під впливом багатьох чинників.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було систематизовано та обґрунтовано механізми взаємодії держави та великого бізнесу, а також запропоновано шляхи вдосконалення податкової політики з метою забезпечення стабільних бюджетних надходжень. В умовах повномасштабної збройної агресії та післявоєнної відбудови України питання ефективного залучення потенціалу великого бізнесу набуває першочергового значення для зміцнення фінансової стабільності держави.

Дослідження показало, що одним із запропонованих інструментів такої взаємодії є державно-приватне партнерство (ДПП). Дана форма співпраці дозволяє залучати приватні фінансові, управлінські та технологічні ресурси для реалізації проєктів суспільного значення, зокрема у сферах розвитку транспортної, енергетичної, соціальної інфраструктури, охорони здоров'я,

освіти, цифрових сервісів та оборонно-промислового комплексу. Державно-приватне партнерство на відміну від традиційних державних закупівель, передбачає розподіл ризиків та відповідальності, що знижує навантаження на державний бюджет.

Наведено приклади успішної реалізації концесійних угод щодо морських портів «Ольвія» та «Херсон», а також проєктів у відновлюваній енергетиці, які підтверджують значний внесок великого бізнесу у фінансову стабільність держави та розвиток економіки в умовах бюджетного дефіциту. Виявлено проблеми низького рівня фактичної реалізації укладених договорів державно-приватного партнерства та призупинення проєктів внаслідок збройної агресії, що вимагає вдосконалення законодавчої та інституційної бази для підвищення ефективності цього механізму. Проаналізовано різні організаційно-правові моделі державно-приватного партнерства, відзначено важливість обґрунтованого вибору моделі з урахуванням специфіки проєкту, масштабу, ризиків та механізму розподілу обов'язків.

Окрему увагу приділено заходам державної підтримки великих підприємств у період війни та високої невизначеності, зокрема релокованих підприємств для забезпечення виробничої безперервності та підтримки економічної активності. Запропоновано комплексний підхід до державної підтримки, що включає різні компоненти, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення стабільного функціонування великого бізнесу, що у свою чергу гарантує стабільне формування доходів і податкових надходжень до бюджету.

Наступним напрямом підвищення впливу великого бізнесу на фінансову стабільність держави визначено удосконалення податкової політики. Наголошується, що великі підприємства є основними платниками податків і відіграють вагомую роль у наповненні державного бюджету. Проте, існуюча податкова система характеризується нестабільністю законодавства, багатокомпонентністю зобов'язань та можливістю впливу великих корпорацій на формування податкових норм, що призводить до нерівномірного розподілу

податкового тягаря та застосування схем податкової оптимізації. Виявлено, що часті зміни податкового законодавства створюють невизначеність для бізнесу та перешкоджають формуванню довгострокових інвестиційних стратегій.

Для розв'язання цих проблем запропоновано комплекс заходів, що включають: посилення механізмів податкового адміністрування та контролю шляхом цифровізації, запровадження аналітичних систем, вдосконалення моніторингу операцій з ПДВ та інтеграції державних баз даних; перегляд системи податкових ставок і пільг з метою їхньої оптимізації та впровадження стимулів для інноваційної діяльності, модернізації, енергозбереження та експорту; вдосконалення підходів до трансфертного ціноутворення через розширення переліку контрольованих операцій, посилення вимог до звітності та впровадження механізму узгодження цін; забезпечення прозорості та підзвітності в податкових питаннях, зокрема через функціонування публічного реєстру бенефіціарних власників.

Ефективна та стабільна податкова політика, що враховує як фіскальні потреби держави, так і інтереси бізнесу, є запорукою формування сприятливого інвестиційного клімату, що стимулює довгострокові інвестиції, модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій та створення нових робочих місць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Behavioral Finance & Financial Stability. Harvard Business School. URL: <https://www.hbs.edu/behavioral-finance-and-financial-stability/research/Pages/default.aspx> (дата звернення: 08.05.2025).
2. Alfonsius, G. WHAT IS BUSINESS? GARRY ALFONSIUS Bachelor of Science in Business Administration at Universal Institute of Professional Management UIPM Singapore. *Universal Journal*, vol. 6, no. 2, Jan. 2021.
3. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 № 698-XII : станом на 11 лют. 2022 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 08.05.2025).
4. Добрава Н. В. Основи бізнесу: навч. посіб. Одеса: Бондаренко М. О., 2018. 305 с.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 08.05.2025).
6. Біда М. Б. Сучасний стан і тенденції розвитку підприємств України з розподілом за їх розмірами. *Бізнес інформ*. 2021. № 8. С. 82-95. URL: http://www.business-inform.net/article/?year=2021&abstract=2021_8_0_82_95 (дата звернення: 08.05.2025).
7. Галасюк В. В. Концептуальні засади трансформації економіки України : монографія. Київ : Національна академія управління, 2019. 188 с.
8. Навроцький О. Державна політика розвитку аграрного бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 70. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5268> (дата звернення: 08.05.2025).
9. Чайкіна, А., Маслій, О., Черв'як, А. Сучасні драйвери підвищення економічної безпеки країни в умовах цифрової трансформації. Сталий розвиток економіки, 2024. №2(49), 307-313.

10. Палагута С. С. Взаємодія малого бізнесу з великими підприємствами за допомогою інформаційної структурної схеми їх спільної діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 4. С. 49-55.
11. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
12. Барановський О. І. Антикризисні заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 4. С. 8-19.
13. Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability. GEI Newsletter Issue. *Global Economic Institutions*. 2007. № 6. С.55-87.
14. Попов І. В. Методичні підходи до визначення стабільності фінансової системи. *Ефективна економіка*. 2012. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1177> (дата звернення: 25.04.2025).
15. Саврадим В. М. Фінансова стабільність: теоретичні обґрунтування й практичні підходи. *Наукові праці НДФІ*. 2013. Вип. 4. С. 30-37.
16. Шелудько Н. М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 3. С. 40-44.
17. Шпіка П. Г. Питання фінансової стабільності в центральних банках. *Банки та банківські системи країн світу*. 2007. № 3. С. 4-15.
18. Ходжаян А.О. Концептуальні засади державної структурної політики національної економіки. *Економіка управління національним господарством*. 2019. № 2. С. 73-80. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-73_80.pdf (дата звернення: 06.05.2025).
19. Волков В.В. Виклики та загрози фінансовій безпеці України в сучасних умовах. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2024. С. 43-45. URL: <https://japfd.donnu.edu.ua/article/view/15897> (дата звернення: 06.05.2025).

20. Аксьонова Т. С. Актуальні загрози та ризики фінансовій безпеці України та роль держави у її забезпеченні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 130-138.

21. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2024-roku> (дата звернення 06.05.2025).

22. Таран Л. В. Місце господарських організацій великого бізнесу в системі суб'єктів господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 182-184. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/48.pdf (дата звернення: 06.05.2025).

23. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 28 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

24. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

25. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР : станом на 16 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

26. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 09.05.2025).

27. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

28. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

29. Дикань В. Л., Толстова А. В. Механізм державного регулювання відтворення та розвитку економіки України в ринкових умовах. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021/2022. № 76-77. С. 5-12.

30. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI станом на 18 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

31. Про промислово-фінансові групи в Україні : Закон України від 21.11.1995 № 437/95-ВР станом на 2 жовт. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

32. Таранець Б. В. Фінансово-економічна безпека великого та середнього бізнесу в Україні: магістерська робота ; керівник: В. О. Онищенко, рецензент: І. Б. Чичкало-Кондрацька. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024. URL: <https://surl.lu/onpjve> (дата звернення: 09.05.2025).

33. Onyshchenko V., Yehorycheva S., Maslii O., Yurkiv N. Impact of Innovation and Digital Technologies on the Financial Security of the State. Lecture Notes in Civil Engineering.2020. Volume 181.P. 749-759. DOI: https://doi.org/10.1007/978%2D3%2D030%2D85043%2D2_69.

34. Перепьолкіна О. О. Ефективність забезпечення фінансової стабільності засобами макропруденційної політики НБУ. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. Вип. 63. С. 57-63.

35. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2025).

36. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/dataset/5a32caa9-bcdd-400a-b74b-c49f83948e82/resource/da473e79-abf1-4c30-886f-af65a8708cse> (дата звернення: 22.05.2025).

37. Міграція бізнесу. *Опендатабот*. 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-migration-2024> (дата звернення: 22.05.2025).
38. Індекс Опендатабота. *Опендатабот*. 2021. URL: <https://opendatabot.ua/c/index?sort=regions> (дата звернення: 22.05.2025).
39. Індекс Опендатабота. *Опендатабот*. 2025. URL: <https://opendatabot.ua/c/index?sort=regions> (дата звернення: 22.05.2025).
40. Топ-200 найбільших компаній України. URL: <https://mind.ua/ratings/top200> (дата звернення: 23.05.2025).
41. Нипорка К., Новак О. Аналіз ролі підприємств великого бізнесу у міжнародній торгівлі України. *Universum*. 2024. № 9. С. 29-33. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1077/1089> (дата звернення: 24.05.2025).
42. Топ-10 найбільш роботодавців в Україні. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/top-employer-2025> (дата звернення: 22.05.2025).
43. Понад 20 компаній долучилися до розробки Хартії стійкості людського капіталу. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/1a0233f7-622d-4f6c-b4be-8132b18b9421?lang=uk-UA&title=Ponad20-KompaniiDoluchilisiaDoRozrobkiKhartiiStiikostiLiudskogoKapitalu-TetianaBerezhna> (дата звернення: 22.05.2025).
44. Гуменюк О. І. Роль великих платників податків у формуванні бюджету в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 486–488. URL: http://lsej.org.ua/2_2025/119.pdf (дата звернення: 23.05.2025).
45. Податкова карта України. *Державна податкова служба України*. URL: <https://map.tax.gov.ua/main> (дата звернення: 23.05.2025).
46. Доходи державного бюджету. *Open Budget – Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 23.05.2025).

47. Регіональні новини. *Державна податкова служба України*. URL: <https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini> (дата звернення: 24.05.2025).
48. Топ платників податків 2024. *Delo.ua*. URL: <https://delo.ua/economy/reityng-platnykiv-podatktiv-2024-438596/> (дата звернення: 23.05.2025).
49. Валовий внутрішній продукт (2002-2024). *Мінфін. Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 09.06.2025).
50. Державний бюджет України (2008-2025). *Мінфін. Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 09.06.2025).
51. Державний борг України (2009-2025). *Мінфін. Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 09.06.2025).
52. Індекс інфляції (2000-2025). *Мінфін. Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 09.06.2025).
53. Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates?date=31.12.2014&period=daily> (дата звернення: 09.06.2025).
54. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2401-VI : станом на 26 груд. 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 12.06.2025).
55. Сутність, ознаки та переваги механізму ДПП. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=196d3373-eb07-4834-a61e-b3608f28eb22&title=SutnistDerzhavnoprivatnogoPartnerstva> (дата звернення: 12.06.2025).

56. Беседіна О. Базове опитування щодо проінформованості щодо державно-приватного партнерства. *Матеріали USAID*. 2012. URL: <https://me.gov.ua/file/7a714519-0fbf-4c61-82ec-145d5ead9f10> (дата звернення: 12.06.2025).

57. Інвестиційна політика та міжнародне інвестиційне співробітництво. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=d0663dd0-3a62-4de0-b700-f75af34003a2&tag=InvestitsiinaPolitikaTaMizhnarodneInvestitsiineSpivrobitnitstvo&isSpecial=true> (дата звернення: 12.06.2025).

58. Стан здійснення ДПП в Україні. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (дата звернення: 12.06.2025).

59. Лисяк Л.В., Гуменюк М.О., Філімонова Д.А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 31. С. 90-94.

60. Генманцев розповів, як бізнес роками лобіював свої інтереси через Податковий кодекс. *7eminar*. URL: <https://7eminar.ua/news/5491-getmancev-rozpoviv-yak-biznes-rokami-lobiyuvav-svoyi-interesi-cerez-podatkovii> (дата звернення: 17.06.2025).

61. Кознова О. УРБ назвала головні пріоритети українського бізнесу на 2025 рік. *Останні новини бізнесу в Україні*. URL: https://biz.ligazakon.net/news/233542_urb-nazvala-golovn-proriteti-ukranskogo-bznesu-na-2025-rk (дата звернення: 17.06.2025).

62. Глушко А.Д., Таранець Б.В. Інституційне забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання: досвід ЄС для України. *Економіка відновлення міст : зб. матеріалів Міжнар. урбаністич. форуму, 22–23 бер. 2023 р. К. : КНЕУ, 2023. С. 39–42.*

63. Слободян Н.Я., Левченко Ю.Г., Слободян В.Я. Інновації у податковій політиці: стратегічний підхід до розвитку бізнесу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Том 10. №1. С. 140-145.

64. Щодо основних новацій податкового законодавства з 1 січня 2025 року. *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/856165.html> (дата звернення: 17.06.2025).

ДОДАТКИ

Рейтинг великих підприємств України за фінансовими показниками за 2024 рік

№ з/п	Підприємство	2024 рік			
		Показники			
		Чистий дохід, млн грн	Активи, млн грн	Поточна кредиторська заборгованість, млн грн	Прибуток/збиток, млн грн
1	2	3	4	5	6
1	Д. Трейдинг	217376,80	65145,28	45642,98	6925,17
2	АТБ-Маркет	211160,83	54530,39	40152,08	4144,68
3	Енергоатом	207855,95	416763,08	54807,14	1836,49
4	Нафтогаз України	202416,69	513436,84	98112,39	2826,29
5	Кернел-Трейд	111864,97	59908,13	35524,72	6513,90
6	Укрнафта	110993,92	79919,18	31592,76	20020,14
7	Укренерго	110722,42	173741,09	143052,80	-45927,84
8	Укрзалізниця	108093,94	279038,82	18429,73	-2706,73
9	Сільпо Фуд	95284,46	34144,15	29669,22	205,88
10	Запоріжсталь	71839,81	94284,65	42111,72	1088,35
11	Оптіма-Фарм	69623,00	20426,71	13033,65	4575,75
12	АрселорМіттал	65031,46	51725,66	36931,44	-8833,00
13	Нова Пошта	48518,55	31466,58	10747,82	2836,64
14	МХП	47574,87	43353,35	45482,17	-1458,63
15	Київстар	39233,78	66444,19	12703,60	13950,58
16	Рошен	39008,34	33034,28	6202,14	7901,17
17	ДТЕК Трейдинг	38845,70	40519,68	17776,74	1231,32
18	Метінвест-СМЦ	37919,79	17426,76	14013,43	695,41
19	Фора	35418,35	11982,16	9189,06	132,47
20	Спецтехноекспорт	34215,18	21800,51	21298,58	334,387

* Складено автором на основі [37]

Реєстр великих платників податків України за 2024 рік

№ з/п	Підприємство	Галузь	Сплачено податків до бюджету, млрд грн
1	2	3	4
1	ДТЕК	Енергетика	59,78
2	Енергоатом	Енергетика	39,50
3	АТБ-Маркет	Ритейл (продуктовий)	38,32
4	Philip Morris Україна	Тютюнова галузь	30,30
5	ОККО (Гал-Нафтогаз)	АЗК/нафтотрейд	25,34
6	ІТІ Україна	Тютюнова галузь	24,71
7	Метінвест	ГМК/металургія	24,60
8	Імперіал Тобакко	Тютюнова галузь	23,00
9	Нова Пошта	Логістика	13,24
10	Епіцентр К	Ритейл (товари для дому)	11,20
11	МХП	АПК/харчова промисловість	9,73
12	Fozzy Group	Ритейл (гіпермаркет)	9,61
13	Укргідроенерго	Енергетика	8,30
14	АрселорМіттал Кривий Ріг	ГМК/металургія	6,90
15	Interpipe	ГМК/металургія	6,80
16	EVA	Ритейл (дрогері)	5,23
17	Kernel	АПК/аграрний холдинг	4,35
18	Астарта	АПК/агропромисловість	3,48
19	Укрпошта	Логістика	2,99
20	AMIC ENERGY	АЗК/нафтотрейд	2,70
21	COMFY	Ритейл (електроніка)	2,07
22	Ferrexpo	ГМК/металургія	1,93
23	VARUS	Ритейл (супермаркети)	1,80
24	Контінентал Фармерз Груп	АПК/агрохолдинг	1,41
25	Епіцентр Агро	АПК/сільське господарство	1,00

* Складено автором на основі [45]